

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ДЗ „ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ  
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”**

**Світлана Вовк**

**ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ  
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Навчально-методичний посібник для здобувачів  
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти  
за освітньо-професійною програмою  
«Міжнародні відносини» за спеціальністю 291 міжнародні  
відносини, суспільні комунікації та регіональні студії  
денної та заочної форми навчання

Електронне мережеве видання

Полтава  
ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”  
2024

УДК 303.024:303.8.(327)  
В-61

**Ляшенко Т. М.**

**Рецензенти:**

– доктор політичних наук, провідний співробітник відділу політичних інститутів та процесів Інституту політичних і етноціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса

**Нужна Ю. С.**

– кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та соціології ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»

**Вовк С. О.**

Основи наукових досліджень міжнародних відносин. [Електронний ресурс] : навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Міжнародні відносини» за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії денної та заочної форми навчання. / Світлана Вовк ; ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Електрон. текст. дані (1 файл). – Полтава : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2024.

Для здобувачів закладів вищої освіти всіх форм навчання, викладачів.

**УДК 303.024:303.8.(327)**

*Обговорено та схвалено кафедрою політології і міжнародних відносин  
(протокол № 6 від 19 січня 2024 р.)*

*Рекомендовано до друку вченою радою  
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”  
(протокол № \_\_\_\_ від \_\_\_\_ січня 2024 р.)*

© Вовк С.О., 2024

© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”

## **Тема 1. Наука як соціокультурний феномен**

### **Вступ**

Наука в сучасному світі відіграє значущу роль і визнається як важливий соціокультурний феномен. Вона впливає на різні аспекти суспільства та культури, а також сама є результатом інтелектуального та культурного розвитку. Наукові досягнення і дослідження створюють не лише нові знання, а й формують цінності, переконання і ставлення людей до природи, технології та суспільства.

Спільноти вчених відзначаються своєю метою здобуття інформації, розроблення та тестування теорій і гіпотез, а також спільним прагненням до об'єктивності та правдивості даних. Таким чином, наука сприяє формуванню об'єктивного підходу до питань, вирішенню проблем та встановленню зв'язків між явищами, що є ключовим для розвитку суспільства та культури.

Культурна роль науки виявляється у впливі на художню літературу, кіно, музику та інші мистецькі вирази. Вона надає ідеї для філософських обґрунтувань і роздумів, а також інспірує творців до створення нових творів, в яких відображаються наукові відкриття та концепції.

Більше того, наука також впливає на суспільний розвиток, сприяючи створенню нових технологій та покращенню якості життя. Вона грає важливу роль у розв'язанні світових проблем, таких як зміна клімату, медичні дослідження та технологічний прогрес.

Отже, наука є не лише джерелом знань, але й суттєвим соціокультурним фактором, що формує і трансформує сучасне суспільство та культуру, розширюючи наше розуміння світу і вдосконалюючи спосіб життя.

### **Особливості сучасної науки**

Сучасна наука характеризується низкою важливих особливостей, які відрізняють її від попередніх етапів розвитку. Однією з цих особливостей є інтердисциплінарність. Сучасні вчені все частіше поєднують знання та методи різних галузей науки для вирішення складних завдань. Це дозволяє створювати більш комплексні підходи до проблем і отримувати нові інсайти.

Ще однією особливістю є збільшення обсягу даних та доступність інформації завдяки розвитку інформаційних технологій. Величезні маси даних дозволяють вченим аналізувати і моделювати складні явища та процеси, що раніше було важко розглядати.

Також важливою особливістю сучасної науки є її глобальний характер. Наука стала все більш міжнародною, і вчені з різних країн активно співпрацюють, обмінюючи знання та ресурси. Це сприяє більш швидкому розвитку науки та розв'язанню світових проблем.

Зокрема, сучасна наука також акцентує увагу на сталому розвитку та екологічних питаннях. Вона досліджує способи збереження природних ресурсів та зменшення впливу людської діяльності на навколишнє середовище.

У сучасній науці також важливою є відкритість та доступність результатів досліджень. Відкриті наукові журнали та вільний доступ до наукових публікацій дозволяють більшій кількості людей вільно користуватися науковими знаннями. У сучасній науці також важливою є відкритість та доступність результатів досліджень. Відкриті наукові журнали та вільний доступ до наукових публікацій дозволяють більшій кількості людей вільно користуватися науковими знаннями.

Сучасна наука є невід'ємною частиною сучасного суспільства та грає ключову роль у розвитку технологій, вирішенні глобальних проблем і поліпшенні якості життя. Вона постійно змінюється та вдосконалюється, але її ціль залишається незмінною - пізнати світ і зробити його кращим для всіх.

### **Предмет і сутність науки та її головна функція**

Наука – це важлива складова сучасного суспільства, яка визначає його розвиток і прогрес. Щоб краще зрозуміти сутність науки, спробуємо розглянути, що вона означає та яка її головна функція. Наука – це важлива складова сучасного суспільства, яка визначає його розвиток і прогрес. Щоб краще зрозуміти сутність науки, спробуємо розглянути, що вона означає та яка її головна функція.

Наука – це систематичне та логічно обґрунтоване дослідження природи, суспільства і всього, що нас оточує. Головною її метою є вивчення явищ і законів, що керують світом, та відкриття нових знань на основі об'єктивних фактів та емпіричних доказів. Основна відмінність науки від інших форм пізнання полягає в її систематичності, методичності та завжди відкритому характері.

Головною функцією науки є розширення нашого розуміння світу і підвищення якості життя людей. Вона допомагає відповідати на важливі питання, розв'язувати проблеми та розвивати нові технології. Наука виступає як надійний джерело знань, яке дозволяє нам раціонально планувати та приймати рішення, ґрунтовані на об'єктивних фактах. Крім того, вона сприяє розвитку суспільства, економіки, медицини, екології і багатьох інших галузей, що робить її важливою силою для подальшого просування людства.

### **Класифікація наук**

Науки, які вивчають різні аспекти світу, можна класифікувати на різні способи залежно від різних критеріїв. Однак існує загально прийнята класифікація наук, яка враховує основні області досліджень і групує їх наступним чином:

**Природничі науки:** Ця група вивчає природу та її явища. Вона включає такі дисципліни, як фізика, хімія, біологія, астрономія і геологія. Природничі науки спрямовані на розуміння законів, якими керуються фізичні та хімічні процеси, а також життя в усіх його проявах.

**Суспільні науки:** Ця категорія досліджує суспільні явища і взаємодію людей. До суспільних наук належать соціологія, психологія, економіка, політологія, антропологія та інші. Вони допомагають розуміти людську поведінку, суспільні відносини та соціокультурні аспекти життя.

**Технічні науки:** Ця група наук спрямована на розробку та вдосконалення технологій і інженерних рішень. Серед технічних наук можна виділити інженерію, інформатику, механіку, електротехніку і багато інших галузей, що важливі для розвитку технічного прогресу.

Гуманітарні науки: Ця категорія досліджує людську культуру, мистецтво, історію, мову та інші аспекти гуманітарної діяльності. Вона включає філологію, історію мистецтва, філософію, літературознавство і багато інших галузей, які допомагають нам розуміти та аналізувати людську культуру та суспільство.

Класифікація наук є важливою для організації досліджень і навчання, оскільки вона допомагає встановити зв'язки між різними галузями знань і сприяє розвитку спеціалізованих дисциплін для глибокого розуміння світу навколо нас. Класифікація наук є важливою для організації досліджень і навчання, оскільки вона допомагає встановити зв'язки між різними галузями знань і сприяє розвитку спеціалізованих дисциплін для глибокого розуміння світу навколо нас.

#### *Питання для обговорення*

1. Які можливості і виклики інтердисциплінарних досліджень для сучасної науки? Наведіть приклади конкретних проектів, де поєднання різних наукових галузей призвело до нових відкриттів.

2. Як інформаційні технології змінюють підхід до проведення наукових досліджень та аналізу даних? Які переваги і недоліки супроводжують цей процес?

3. Як глобальна співпраця впливає на розвиток науки та розв'язання глобальних викликів, таких як зміна клімату чи пандемія? Які можливості і обмеження існують у цій області?

4. Як сучасні наукові дослідження враховують аспекти сталого розвитку та екологічної відповідальності? Які інноваційні рішення пропонуються для зменшення впливу науки на навколишнє середовище?

5. Як відкритість та доступність наукових досліджень впливають на поширення знань та розвиток суспільства? Які переваги та виклики пов'язані з цими принципами?

#### *Заповніть таблиці*

1. Вплив науки на суспільство та культуру

<b>Вид впливу</b>	<b>Приклади впливу</b>
Культурна роль	
Технологічний прогрес	
Глобальна співпраця	
Стале розвиток	

## 2. Особливості сучасної науки

<b>Особливість</b>	<b>Опис</b>
Інтердисциплінарність	
Інформаційні технології	
Глобальний характер	
Екологічна увага	
Відкритість і доступність	

## 3. Класифікація наук

<b>Група наук</b>	<b>Приклади галузей</b>
Природничі науки	
Суспільні науки	
Технічні науки	
Гуманітарні науки	

*Напишіть есе на одну із тем*

«Глобальний характер науки: міжнародна співпраця та виклики»

«Сучасна наука і екологічна відповідальність: дослідження та вплив на навколишнє середовище»

«Відкритість та доступність результатів наукових досліджень як фактор розвитку суспільства»

## **Тема 2. Етика науки і етика науковця**

### **Вступ**

Етика науки є невід'ємною частиною наукової діяльності та визначає, як вчені ведуть свої дослідження і спілкуються зі світом. Ця галузь філософії вивчає моральні аспекти наукової роботи і визначає правила та принципи, які науковці повинні дотримуватися у своїй діяльності. Основні принципи етики науки включають в себе відкритість і правдивість у поданні результатів досліджень, нейтральність та об'єктивність у вивченні фактів і явищ, а також дотримання етичних норм у взаємодії з іншими вченими і громадськістю. Етика науки є гарантом якості та довіри до результатів наукової роботи і грає важливу роль у формуванні сучасної наукової спільноти. Вивчення цієї теми допомагає науковцям краще розуміти їхню відповідальність перед суспільством і сприяє створенню етичної та відкритої наукової культури.

### **Основні поняття та принципи етики науки**

Етика науки - це сфера філософії, яка вивчає моральні аспекти наукової діяльності та встановлює норми та принципи, що регулюють поведінку вчених у процесі наукових досліджень. Вивчення етики науки допомагає розуміти та визначати, як вчені повинні вести себе, щоб їхні дії були морально прийнятними та відповідали вимогам наукового співтовариства та суспільства загалом.

Одним із основних понять етики науки є "відкритість". Це означає, що вченим варто ділитися своїми результатами та даними відкрито і доступно для інших науковців та громадськості. Відкритість сприяє перевірці та розвитку наукових досліджень, а також зміцнює довіру до наукових даних.

Ще одним важливим принципом є "правдивість". Вчені мають дотримуватися чесності та інтегритету у своїй науковій роботі. Це включає в



себе подання об'єктивних та точних результатів досліджень, а також відмову від маніпуляції даними чи вибіркоким представленням фактів.

Нейтральність та об'єктивність також є ключовими принципами етики науки. Вчені мають уникати будь-якої форми упередженості, політичного або особистого впливу на результати досліджень. Об'єктивність передбачає використання об'єктивних методів дослідження та об'єктивну інтерпретацію отриманих результатів.

В цілому, основні поняття та принципи етики науки є важливими для створення етичної та відкритої наукової культури, яка сприяє розвитку науки та збереженню довіри громадськості до наукових досліджень.

### **Етичні проблеми в науковій діяльності**

Наукова діяльність, несумнівно, є однією з найважливіших галузей для розвитку суспільства та природних наук. Проте, вона також супроводжується численними етичними питаннями, які ставлять перед вченими складні завдання. Етичні проблеми в науковій діяльності можуть виникати з різних причин і включають такі аспекти:

Проведення досліджень, що включають в себе експерименти на людях або тваринах, ставлять питання про етичність та безпеку. Вчені повинні дотримуватися строгих етичних стандартів та забезпечувати добробут усіх учасників експерименту.

Копіювання або використання чужих ідей та результатів без відповідного визнання може порушувати етичні норми. Етика науки вимагає чесності та дотримання авторських прав.

Подавання фальшивих чи спотворених даних ставить під загрозу довіру до науки та може завдати значний шкоди як суспільству, так і науковому співтовариству.

Вчені можуть стикатися з тиском з боку комерційних або політичних інтересів, що може вплинути на об'єктивність і нейтральність їхніх досліджень. Це підкреслює важливість об'єктивності та незалежності у науковій діяльності.

Етичні аспекти пов'язані з біоетикою, такі як клонування, генної інженерії та використання біологічних зразків, вимагають виважених рішень та дотримання вищих етичних стандартів.

Всі ці проблеми вимагають від вчених глибокого розуміння етичних принципів та використання етичних комітетів та регуляцій, щоб гарантувати етичність та добробут у наукових дослідженнях. Зрозуміння та розв'язання цих етичних проблем є невід'ємною частиною наукової діяльності та сприяє розвитку суспільства та науки.

### **Етичні питання у спільноті науковців**

Спільнота науковців, складаючи основу наукового світу, зіштовхується з різними етичними питаннями, які вимагають уважної уваги та розв'язання. Ці питання виникають у процесі міжособистісних та колективних відносин в науковому середовищі і включають низку аспектів.

1. Взаємини між науковцями. Вчені повинні дотримуватися взаємних стосунків, які базуються на довірі та повазі. Етична поведінка передбачає чесність у відносинах, відкритість до обміну ідеями та знаннями, а також відмову від недоброзичливих конкурентних практик.

2. Дотримання принципів академічної доброчесності. Правила визнання авторських прав є важливим аспектом в науковому співтоваристві. Вчені повинні коректно визнавати внесок інших у свої дослідження та публікації.

3. Співпраця та об'єктивність. Вчені, які працюють в команді, повинні дотримуватися прозорих та об'єктивних методів прийняття рішень та подання результатів. Це важливо для забезпечення чесності та об'єктивності в науковому дослідженні.

4. Відповідальність перед суспільством. Вчені мають відчувати відповідальність перед суспільством за результатами своєї роботи. Це включає в себе забезпечення доступу до наукової інформації, а також взаємодію з громадськістю для пояснення значущості своїх досліджень.

5. Етика у виборі дослідницьких тем. Вибір дослідницьких тем може мати важливі етичні наслідки. Вчені повинні враховувати можливі ризики та користь своїх досліджень для суспільства та природи.

Розуміння та врахування цих етичних питань допомагає зберігати довіру до науки та сприяє створенню етичної та доброзичливої наукової спільноти, яка сприяє розвитку науки та вирішенню важливих суспільних проблем.

#### *Питання для обговорення*

1. Як вирішувати етичні питання, пов'язані з проведенням експериментів на людях і тваринах, забезпечуючи безпеку та добробут усіх учасників досліджень?

2. Як впливати на зміцнення чесності та об'єктивності у наукових дослідженнях? Як уникнути впливу сторонніх інтересів на об'єктивність наукових результатів?

3. Як покращити взаємини між науковцями в спільноті для підтримання довіри та відкритості?

4. Як підтримувати об'єктивність та чесність в колективних дослідженнях?

5. Як взаємодіяти з громадськістю та пояснювати значущість наукових досліджень?

6. Як визначати та дотримуватися етичних норм при виборі тем досліджень та публікацій?

#### *Заповніть таблиці*

##### Етичні проблеми в науковій спільноті

Проблема	Шляхи вирішення
Експерименти з людьми та тваринами	
Плагіат та порушення авторських прав	

Проблема	Шляхи вирішення
Маніпуляція даними та результатами	
Вплив сторонніх інтересів	
Біополітика	

Етичні питання у спільноті науковців

Проблема	Шляхи подолання
Взаємини між науковцями	
Коректність при визнанні авторства	
Співпраця та об'єктивність	
Відповідальність перед громадськістю	
Етика у виборі дослідницьких тем	

*Напишіть есе на одну із тем*

«Моральні герої чи злочинці: вчені та експерименти над тваринами»

«Шпигуни або союзники: етика співпраці та конкуренції в науковому світі»

«За гранями лабораторії: відповідальність науковців перед громадськістю»

«Джерело натхнення чи моральний конфлікт: етика вибору наукової теми в епоху змін»

### **Тема 3. Академічна доброчесність**

#### **Вступ**

Академічна доброчесність – це набір етичних і моральних принципів та правил, які визначаються для забезпечення чесності, справедливості та інтегритету у навчальному процесі та наукових дослідженнях. Вона передбачає дотримання високих стандартів інтелектуальної чесності та

унікальності відповідно до правил та норм університетського та наукового середовища.

Академічна доброчесність охоплює різні аспекти освіти та досліджень, включаючи запобігання плагіату, правильне цитування джерел, унікальність робіт, а також відкритий та чесний обмін знаннями. Ця доброчесність не обмежується лише викладанням та навчанням, а також є фундаментом довіри і прозорості у наукових відкриттях і розвитку знань.

Основна мета академічної доброчесності полягає в тому, щоб забезпечити, що навчальні та наукові досягнення будуть відображати справжні зусилля, талант і допомагати розвивати суспільство на основі правдивих та надійних інформаційних джерел. Від кожного учасника академічного процесу очікується дотримання цих важливих принципів, щоб забезпечити інтегритет та довіру в освітній та науковій спільноті.

### **Етичні засади та принципи академічної доброчесності**

Академічна доброчесність базується на етичних засадах та принципах, які визначають стандарти моральної поведінки у навчанні та наукових дослідженнях. Ці засади та принципи відіграють ключову роль у створенні довіри, інтелектуальної чесності та високої якості навчальних і наукових результатів

**Чесність.** Ця засада вимагає від учасників академічного процесу бути чесними та правдивими у всіх аспектах своєї діяльності. Це означає виконання власної роботи та представлення власних думок та ідей без приховування чи плагіату. Чесність також передбачає відкритість до власних помилок та можливість виправлення їх.

**Відповідальність.** Учасники академічного співтовариства повинні бути відповідальними за свої дії та рішення. Це включає в себе відповідність термінам здачі завдань, дотримання правил конфіденційності та створення безпечного та відкритого середовища для навчання та досліджень.

**Якість.** Пошук якості та відмінності в усьому, що робиться, є важливою частиною академічної доброчесності. Вимагається, щоб учасники співтовариства завжди намагалися досягати найкращих результатів у своїх навчальних та наукових зусиллях, а також вдосконалювали свої навички та знання.

**Справедливість.** Засада справедливості вимагає рівного та об'єктивного ставлення до всіх учасників академічного процесу. Вона включає в себе уникання дискримінації, а також недопущення недобросовісних практик, які можуть призвести до нерівності та несправедливості.

**Повага.** Усі учасники академічного середовища повинні виявляти повагу до думок, прав та інтересів інших. Це передбачає врахування різноманітних поглядів і культурних особливостей, а також відмову від неетичної або образливої поведінки.

Етичні засади та принципи академічної доброчесності не тільки формують структуру навчання та досліджень, але також грають ключову роль у підтриманні довіри, інтелектуальної інтегритетності та створенні відкритого та динамічного середовища для розвитку знань та науки.

### **Порушення академічної доброчесності**

- *академічний плагіат* – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- *самоплагіат* – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- *фабрикація* – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- *фальсифікація* – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- *списування* – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

- *обман* – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

- *хабарництво* – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- *необ'єктивне оцінювання* – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

- *надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод*, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

- *вплив у будь-якій формі* (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання

### **Плагіат: визначення, типи і наслідки**

Плагіат – це серйозне порушення академічної доброчесності, яке включає в себе представлення чужих ідей, тексту, або результатів досліджень як власних. Це відверте копіювання чи парафразування чужих матеріалів без належного цитування та дотримання авторських прав. Плагіат, як практика, є неприпустимим у всіх галузях академічної та наукової діяльності.

Види плагіату:

<b>Прямий плагіат</b>	Найбільш очевидний тип плагіату, при якому частини тексту або ідеї без змін вставляються в роботу як власні, без належного цитування
-----------------------	--

Плагіат за допомогою перефразування	У цьому випадку автор намагається переформулювати чужий текст, але вміщує в ньому суттєві ідеї чи фрази, при цьому не надаючи належної визнаності джерелу
Плагіат з використанням частини роботи	Плагіатор обирає лише окремі частини чужої роботи, вставляє їх у власний проект і не дотримується правил цитування чи визнання джерела
Плагіат із зміною вербальної форми	У цьому випадку плагіатор може змінювати формулювання або слова, але суть ідеї зберігається без належного зазначення джерела

Наслідки плагіату: На практиці, наслідки плагіату можуть бути серйозними та малими залежно від контексту та ступеня порушення. Студенти можуть отримати низькі бали за завдання, курси чи навіть вилучення з університету. Вчені та дослідники можуть втратити довіру своїх колег та репутацію в галузі. В деяких випадках, особливо коли порушені авторські права, може виникнути судова відповідальність. Плагіат також може призвести до моральних наслідків, таких як втрата довіри, розчарування і негативний вплив на власну самооцінку.

Плагіат є важливим питанням, яке стосується усіх учасників академічного та наукового середовища. Дотримання академічної доброчесності та правильне цитування є важливими кроками для збереження інтелектуальної чесності та високої якості навчання та досліджень.

### **Культура академічної доброчесності**

Академічна доброчесність вимагає підтримки і зобов'язань з боку усіх учасників навчання та досліджень. Підтримка академічної доброчесності є важливою для створення інтелектуального середовища, де ідеї можуть вільно розвиватися і спільні зусилля спрямовані на досягнення найкращих результатів. Ось деякі ключові аспекти підтримки академічної доброчесності:



<p><b>Освіта та заклади освіти</b></p>	<p>Вищі навчальні заклади та університети мають велику відповідальність у формуванні культури академічної доброчесності. Вони повинні надавати студентам необхідні знання щодо понять, правил та норм академічної доброчесності, а також сприяти обговоренню цих питань</p>
<p><b>Ресурси для дослідників та здобувачів освіти</b></p>	<p>Університети та наукові установи повинні надавати студентам та дослідникам доступ до ресурсів, які допоможуть у запобіганні плагиату та недоброчесним практикам. Це може включати в себе навчання та консультації щодо правил цитування та користування джерелами</p>
<p><b>Своєчасне оцінювання та зворотній зв'язок</b></p>	<p>Викладачі та наукові керівники повинні чітко комунікувати вимоги щодо академічної доброчесності та свої очікування від студентів та дослідників. Наявність зворотного зв'язку та своєчасне оцінювання робіт сприяють усвідомленню студентами їхніх помилок та надають можливість виправити їх.</p>
<p><b>Профілактика і контроль</b></p>	<p>Університети та наукові установи повинні вести систематичний моніторинг та контроль за практиками академічної доброчесності. Порухення повинні ретельно розслідуватися, а за порушення мають належати відповідні санкції.</p>
<p><b>Поширення інформації</b></p>	<p>Інформація про академічну доброчесність повинна бути легко доступною та</p>

	поширюватися серед всіх учасників навчання та досліджень. Регулярні нагадування про важливість дотримання академічної доброчесності сприяють її поширенню.
--	--

Підтримка академічної доброчесності визначається важливою роллю всіх сторін, які беруть участь в навчанні та дослідженнях. Вона сприяє збереженню чесності, інтелектуальної інтегритетності та розвитку якісної освіти та наукових досягнень. Головне треба усвідомлювати, що культура академічної доброчесності є фундаментальною складовою академічного світу і визначає стандарти етичної поведінки та інтелектуальної чесності в навчанні та дослідженнях. Ця культура базується на цінностях, які підтримують інтегритет, справедливість, чесність і відкритість у всіх аспектах академічної діяльності.

Культура академічної доброчесності передбачає дотримання правил, визначених університетами та науковими установами, що стосуються плагіату, цитування джерел, дотримання авторських прав та інших аспектів академічної етики. Вона надає учасникам академічного середовища засоби для розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок та здатності виражати свої ідеї відповідно до визнаних норм.

Засади культури академічної доброчесності нагадують усім, що інтелектуальні досягнення і розвиток знань вимагають чесності та відкритості. Культура академічної доброчесності створює основу для навчання, наукових досліджень та освітнього процесу, яка сприяє створенню морально відповідальних та інтелектуально чесних індивідів, які приносять користь суспільству і розвивають світ знань.

#### *Питання для обговорення*

1. Чому плагіат є порушенням академічної доброчесності та як це пов'язано з моральною відповідальністю студентів та дослідників?

2. Як виконання академічних обов'язків сприяє зміцненню академічної доброчесності?

3. Вплив цифрових технологій на академічну доброчесність та як зберегти її в цифровому середовищі (перегляньте відео: [https://www.youtube.com/watch?v=t6-nJqepVlA&ab\\_channel=%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%9E%D0%9E%D0%9D%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%2FUNDPUkraine](https://www.youtube.com/watch?v=t6-nJqepVlA&ab_channel=%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%9E%D0%9E%D0%9D%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%2FUNDPUkraine)).

4. Як порушення академічної доброчесності може вплинути на кар'єрний розвиток та репутацію?

5. Порівняйте рівень академічної доброчесності в різних частинах світу і розгляньте, як культурні відмінності впливають на співвідношення між академічною доброчесністю та відповідальністю.

### *Творчі завдання*

Розкрийте проблему через цитату:

Вплив академічної доброчесності на особисту академічну відповідальність («Справжній характер виявляється в тому, що людина робить, коли ніхто її не бачить» Джон Вуден)

Плагиат та моральна відповідальність («Моральний скаргіт — це скаргіт нелегких стіп» Джон Стюарт Мілль)

Роль академічної відповідальності у зміцненні академічної доброчесності («Відповідальність визначається тим, що ви робите, коли ніхто не дивиться» Ц.С. Льюїс)

Академічна доброчесність та виклики цифрової епохи («Інтернет — це як палити. Якщо не вмієте керувати вогнем, він може вас спалити» Кеннет Кетрон)

Академічна доброчесність та професійна відповідальність в науковій спільноті («Справжній науковець виявляється в тому, як він відноситься до власних помилок» Альберт Айнштейн)

Академічна доброчесність та кар'єра («Чесність та доброчесність - це шлях до успіху та задоволення в роботі» Зіг Зіглар)

Культура академічної доброчесності в різних країнах та культурах («Світ є різноманітним і великим. І відомості про різноманіття інших культур - це путь до розуміння і співпраці» Мія Андо.)

### *Заповніть таблиці*

#### Порівняння міжнародних стандартів академічної доброчесності

<b>Стандарт</b>	<b>Опис документу</b>	<b>Засновник/Організація</b>
Кодекс Поведінки вищої освіти		
Декларація оцінювачів у сфері академічної доброчесності		
Стандарти WIPO щодо інтелектуальної власності		
Конвенція про права людини та біомедицину		

#### Зобов'язання та відповідальність за порушення академічної доброчесності

<b>Зобов'язання/Правило</b>	<b>Строки та міри покарання</b>
Заборона плагіату	
Відкритість у використанні джерел	

<b>Зобов'язання/Правило</b>	<b>Строки та міри покарання</b>
Дотримання авторських прав	

Вплив дотримання академічної доброчесності на академічну відповідальність

<b>Переваги доброчесного підходу</b>	<b>Відповідальність у дотриманні академічної доброчесності</b>
Збереження інтелектуальної чесності	
Зростання довіри наукової спільноти	
Розвиток критичного мислення	

#### **Тема 4. Організація наукового дослідження**

##### **Сутність та основні етапи організації досліджень**

Організація наукових досліджень - це важливий процес, що визначає успішність та об'єктивність наукової роботи. Вона полягає у створенні структурованої та систематичної методології для вивчення певного питання або проблеми. Сутність організації досліджень полягає в тому, що вона надає можливість дослідникам ефективно впоратися з обсягом інформації, зберегти об'єктивність та досягти об'єктивних результатів.

##### *Основні етапи організації наукових досліджень*

Вибір теми дослідження	Наукове дослідження завжди починається з вибору теми, яка вас цікавить та має наукову актуальність. Тема повинна бути чіткою та
------------------------	---

	обмеженою, щоб можна було зосередитися на конкретному питанні чи проблемі.
Формулювання завдань та гіпотез	Після вибору теми, визначте, які саме завдання ви плануєте вирішити та сформулюйте гіпотезу - ваші передбачення стосовно результатів дослідження.
Збір і аналіз інформації	Для досягнення об'єктивних результатів необхідно зібрати необхідну інформацію. Це може включати в себе літературний пошук, збір статистики, проведення експериментів та опитувань
Планування та дизайн дослідження	Розробіть план дослідження та виберіть методи, які допоможуть зібрати необхідні дані. Визначте обсяг та тривалість дослідження
Здійснення дослідження	Виконуйте дослідження відповідно до розробленого плану, забезпечуючи дотримання методології та документацію результатів
Аналіз та інтерпретація результатів	Проведіть аналіз отриманих даних та зробіть висновки. Порівняйте результати з вашою гіпотезою та обґрунтуйте ваші висновки
Структурація та написання звіту	Після завершення дослідження оформіть структурований звіт, що включає в себе всі етапи дослідження, результати та висновки

### **Вибір проблеми та вимоги до теми дослідження**

Один із найважливіших кроків у процесі підготовки та проведення наукового дослідження - це вибір проблеми або теми дослідження. Ефективний вибір теми є ключовим для успішного виконання дослідження і досягнення його цілей. Перш ніж вирішити, над чим саме працювати, дослідник повинен врахувати кілька важливих аспектів та вимог, що стосуються обраної теми.

Тема дослідження повинна бути актуальною і релевантною для наукового співтовариства та суспільства загалом. Це означає, що дослідження повинно вирішувати певну проблему або відповідати на конкретне питання, яке на даний момент є важливим і не вирішеним.

Дослідник повинен бути зацікавлений у вибраній темі, бо тільки в такому випадку він зможе вкластися в роботу і вивчити її на високому рівні. Власний інтерес у темі допомагає досліднику подолати труднощі та залишити надихаючий слід у науковому світі.

Важливо враховувати наявність літературних джерел та інформації, пов'язаної з обраною темою. Відсутність відповідних джерел може зробити дослідження складнішим та тривожнішим.

Тема повинна бути конкретною та обмеженою. При надто загальних темах може виникнути проблема зі збором даних та обробкою інформації. Тому важливо чітко визначити обсяг дослідження.

Дослідження повинно мати значущість для науки та суспільства. Потенційні результати мають внести внесок у розвиток наукового знання та можуть мати практичне застосування.

При виборі теми дослідження, необхідно враховувати етичні аспекти, пов'язані з виконанням дослідження. Дослідник повинен дотримуватися етичних стандартів та забезпечити безпеку та конфіденційність даних.

Отже, вибір теми дослідження - це крок, який вимагає ретельного обговорення та врахування важливих аспектів. Правильно обрана тема сприяє успішному виконанню дослідження та досягненню високих результатів.

Вибір теми дослідження у галузі міжнародних відносин має свої особливості, оскільки ця область науки вимагає особливої уваги до багатьох аспектів. Теми дослідження в міжнародних відносинах повинні відповідати специфіці цієї галузі і враховувати такі основні вимоги:

1. Тема дослідження в міжнародних відносинах повинна бути геополітично актуальною, оскільки вона стосується відносин між країнами та

регіонами світу. Вибір теми повинен враховувати геополітичні та гео економічні тенденції.

2. Міжнародні відносини включають в себе елементи політики, економіки, права, соціології та інших наукових галузей. Тому вибір теми має бути міждисциплінарним і враховувати різні аспекти міжнародних відносин.

3. Теми дослідження в міжнародних відносинах часто пов'язані з глобальними викликами, такими як міжнародна безпека, кліматичні зміни, міграція, конфлікти тощо. Дослідження повинні спрямовуватися на вирішення цих актуальних проблем.

4. Вибір теми повинен враховувати транснаціональний характер міжнародних відносин. Дослідження можуть включати аналіз взаємодії різних акторів, включаючи країни, міжнародні організації, транснаціональні корпорації та громадські організації.

5. Теми дослідження в міжнародних відносинах повинні враховувати етичні аспекти, а також глобальну відповідальність перед міжнародною спільнотою. Дослідники повинні бути обачливими стосовно можливих наслідків своїх дій та рекомендацій.

#### *Поради щодо вибору теми*

<b>Крок</b>	<b>Рекомендації</b>
Крок 1	Ретельно розгляньте актуальні міжнародні події та проблеми.
Крок 2	З'ясуйте, які міжнародні організації або теоретики вже досліджували подібні теми.
Крок 3	Оцініть доступні джерела та літературу для вибраної теми.
Крок 4	Визначте, які дисципліни і підходи відповідають обраній темі.
Крок 5	Розгляньте етичні питання, пов'язані з обраною темою.



Крок	Рекомендації
Крок 6	Подумайте про потенційні наслідки та важливість результатів.
Крок 7	Поговоріть з викладачем або науковим радником для отримання поради.

Отже, вибір теми дослідження в міжнародних відносинах - це важливий крок, який вимагає ретельного аналізу та врахування особливостей цієї складної галузі науки. Правильно обрана тема допомагає дослідникам робити вагомий внесок у розвиток міжнародних відносин і справжньої значущості.

#### *Питання для обговорення*

1. Які фактори впливають на вибір теми дослідження і чому важливо, щоб тема була актуальною для наукового співтовариства та суспільства
2. Як важливо зацікавлення дослідника у темі дослідження для досягнення успіху у вивченні обраної проблеми
3. Як міждисциплінарний підхід допомагає розкрити складність міжнародних відносин у дослідженні
4. Які глобальні виклики та проблеми мають високий пріоритет в міжнародних відносинах і як вони можуть бути вивчені через наукові дослідження
5. Які етичні аспекти повинні бути враховані при виборі теми дослідження в міжнародних відносинах, особливо якщо дослідження пов'язані з глобальними проблемами
6. Як важливо враховувати транснаціональний характер міжнародних відносин у виборі теми дослідження
7. Як дослідники можуть сприяти глобальній відповідальності та вирішенню глобальних проблем через свої дослідження в міжнародних відносинах

*Підготуйте доповідь на одну із тем, враховуючи цитату*

Тема	Цитата
Мистецтво вибору: секрети обрання теми наукового дослідження	"Важливо обирати те, що ви бажаєте вивчати, бо ви будете проводити багато часу на цьому шляху" Сідні Шелдон
Процес пошуку: як знайти ідеальну тему для наукового дослідження	"Великі дослідження починаються з великих питань" Лоренс Краусс
Баланс між особистим і загальним інтересом: вибір теми для дослідження, що важлива для суспільства	"Питання, яке вас вивчає, є ключем до того, як ви впливаєте на світ" Ілон Маск
Створення синергії: вплив збору ідей на обрання теми наукового дослідження	"Творчість - це, коли ви поєднуєте ідеї в новому контексті" Стерлінг Хейлден
Дослідницька пристрасть: роль внутрішнього запалу у виборі теми для дослідження	"Там, де немає страсті, немає найбільших досягнень" Вінс Ломбарді
Гармонія між обмеженнями і можливостями: підходи до вибору теми наукового дослідження у вимогливому світі	"Обмеження - це тільки ваш спосіб подолати перешкоди на шляху до досягнень" Дженніфер Пью
Вплив позитивного мислення: як впливає оптимізм на процес обрання теми для наукового дослідження	"Позитивне мислення робить будь-яку проблему можливістю" Лайонел Сандерс

*Проаналізуйте теми доповідей на конференції та наведіть приклади тем наукового дослідження в галузі міжнародних відносин відповідно до запропонованої шкали оцінювання (Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень : матеріали Міжнародної науково-*

практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 6 грудня 2021 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. – Луцьк : Вежа-Друк, 2021. – 360 с.  
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20004/1/%D0%92%D0%98%D0%A8%D0%9D%D0%86%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90%20%D0%A2%D0%93.pdf>.)

Тема	Актуальність	Доступність джерел	Геополітичний вплив	Міждисциплінарний	Значущість результатів
	Висока	Висока	Великий	Так	Велика
	Середня	Висока	Помірний	Так	Помірна
	Висока	Низька	Великий	Ні	Велика
	Середня	Висока	Помірний	Так	Середня

## Тема 5. Інформаційна база наукових досліджень

### Вступ

Інформаційна база наукового дослідження - це сукупність даних, інформаційних ресурсів та джерел, які використовуються дослідником для здійснення наукового аналізу та отримання результатів. Вона може включати в себе публікації, бази даних, архіви, літературні джерела, внутрішню документацію та інші джерела інформації.

### Роль інформаційної бази в науковому дослідженні

Інформація є невід'ємною складовою будь-якого наукового дослідження і відіграє ключову роль у всіх його аспектах. Вона є будівельним матеріалом, який дозволяє досліднику розгорнути своє дослідження, отримувати результати та робити висновки. Якість інформації, доступність та правильне

використання визначають успішність та значущість наукових відкриттів. Інформаційна грамотність та уміння ефективно працювати з інформацією стають ключовими навичками для сучасних дослідників.

Інформація слугує початковою точкою для дослідження. Дослідник виходить із певного дослідницького питання або гіпотези і шукає інформацію, яка допоможе йому відповісти на ці запитання. Це може включати публікації, дані, статистику, архіви, інтерв'ю та інші джерела.

Інформація надає матеріал для аналізу та обробки. Дослідник використовує різні методи, щоб витягти інсайти з цих даних, встановити закономірності і робити висновки. Якість та обсяг інформації впливають на точність та надійність результатів дослідження.

Інформація дозволяє дослідникові перевірити свої результати та порівняти їх з результатами інших вчених. Цей процес відіграє важливу роль у забезпеченні об'єктивності та достовірності наукових досліджень.

Коли науковий дослідник отримує, аналізує і використовує інформацію, це допомагає розширювати загальні знання в даній галузі. Нова інформація може сприяти розробці нових теорій, моделей або технологій, а також вирішенню важливих питань.

Інформація також грає ключову роль у процесі публікації результатів дослідження. Дослідник повинен належним чином представити свої результати, методи та висновки, щоб інші вчені могли оцінити та побудувати на цих даних. Публікація результатів є способом спільного обміну інформацією та сприяє розвитку науки.

### **Принципи збору інформації для наукового дослідження**

Принципи збору інформації для наукового дослідження грають критичну роль у забезпеченні об'єктивності, надійності та цінності наукового дослідження. Детальний підхід до збору інформації допомагає дослідникам забезпечити точність та об'єктивність своїх результатів.

Дослідник повинен дотримуватися об'єктивності при зборі інформації, уникати впливу власних упереджень, стереотипів і попередніх переконань на

процес збору даних. Об'єктивність сприяє уникненню спотворення результатів дослідження.

Для забезпечення структурованості та легкості аналізу інформації, дослідник повинен ретельно розробити план збору даних. Цей план повинен включати у себе критерії включення та виключення даних, методи збору, часовий графік та ресурси, які будуть використані.

Дослідник повинен визначити і використовувати надійні джерела інформації. Достовірність джерел означає, що вони мають високий ступінь довіри та авторитету в обраній галузі. Це може включати офіційні документи, наукові публікації, експертні оцінки тощо.

Дослідник повинен впевнитися, що інформація, яку він збирає, є узгодженою та консистентною. Це означає, що дані повинні бути логічно спільними та не суперечити одна одній. Це сприяє надійності та точності результатів.

Для уникнення спотворення результатів дослідження дослідник повинен контролювати можливі змінні, які можуть вплинути на результати. Це може включати фактори, такі як зміни в середовищі, технології, психологічні стани тощо.

Збір інформації повинен відбуватися відповідно до етичних стандартів та норм. Це означає, що дослідник повинен дотримуватися правил конфіденційності, отримувати інформовану згоду від учасників дослідження, уникати шкідливого впливу на учасників та інші аспекти етичної практики.

Для забезпечення надійності і точності результатів дослідження, дослідник повинен використовувати методи валідації і перевірки даних. Це включає в себе повторну перевірку інформації, використання незалежних джерел та перевірку аналізу на предмет помилок.

Усі кроки збору інформації повинні бути детально задокументовані. Це включає в себе записи про джерела, методи збору, часові мітки та інші важливі дані. Документування допомагає зберегти історію дослідження та спростити процес перевірки результатів.

Ці принципи допомагають забезпечити, що інформація, зібрана для наукового дослідження, буде надійною, об'єктивною та відповідатиме вимогам вищих наукових стандартів.

### **Особливості інформаційної бази в наукових дослідженнях міжнародних відносин**

Інформаційна база в галузі міжнародних відносин має свої особливості, оскільки ця галузь вимагає специфічного підходу до збору, обробки та використання інформації. Отже:

1. Міжнародні відносини передбачають аналіз подій та процесів на світовому рівні. Інформація повинна бути міжнародного характеру, включаючи дані про міжнародні договори, конфлікти, співпрацю між країнами та організаціями. Для цього дослідники повинні мати доступ до міжнародних джерел інформації, таких як офіційні документи міжнародних організацій та міжнародних засобів масової інформації.

2. Важливо враховувати політичні, культурні та історичні контексти при обробці інформації в галузі міжнародних відносин. Для зрозуміння рішень, прийнятих міжнародними гравцями, необхідно мати знання про їх політичні переконання, культурні особливості та історичний контекст.

3. Міжнародні відносини включають в себе багато сторін і акторів, такі як держави, міжнародні організації, неурядові організації, експерти тощо. Тому інформаційна база має бути багатоджерельною, і дослідники повинні вміти аналізувати інформацію з різних джерел та враховувати різні точки зору.

4. Дослідники міжнародних відносин часто спрямовані на аналіз глобальних тенденцій, таких як зміни у геополітичних структурах, міжнародна безпека, глобальні конфлікти, економічні інтеграції тощо. Це вимагає доступу до широкого спектру даних та інформаційних ресурсів, включаючи статистику, дослідження та експертні оцінки.

5. Інформаційна база має бути актуальною, оскільки міжнародні події і ситуації можуть змінюватися швидко. Дослідники повинні слідкувати за

новинами та оновлювати інформацію для забезпечення актуальності свого дослідження.

6. Міжнародні дослідження часто вимагають співробітництва з дослідниками та експертами з різних країн. Це робить інформаційну базу ще більш міжнародною і різноманітною, оскільки дослідники мають здійснювати обмін інформацією та спільно аналізувати дані.

#### *Питання для обговорення*

1. Як інформація впливає на об'єктивність та достовірність наукових досліджень у різних галузях?

2. Які особливості збору інформації в міжнародних відносинах впливають на якість наукових досліджень у цій галузі?

3. Як можна визначити достовірність джерел інформації в міжнародних відносинах, де інформація надходить від різних держав та міжнародних організацій?

4. Які етичні аспекти повинні бути враховані при зборі та використанні інформації в міжнародних дослідженнях?

5. Як можна забезпечити консистентність та узгодженість інформації в аналізі глобальних тенденцій та міжнародних подій?

6. Які методи валідації і перевірки даних можуть бути застосовані для забезпечення надійності та точності інформації в міжнародних дослідженнях?

7. Які виклики пов'язані з управлінням інформацією в галузі міжнародних відносин та як їх можна вирішити?

8. Як впливають політичні та культурні контексти на процес збору та інтерпретації інформації у міжнародних дослідженнях?

9. Як можна покращити співробітництво та обмін інформацією між міжнародними дослідниками для підвищення якості наукових досліджень?

*Заповніть таблицю, до кожної цитати опишіть правило відбору  
інформації*

Правило	Цитата
	Джордж Г. Нельсон «Не вірте усьому, що чули. Навіть не вірте мені»
	Дейвід Маккей «Факти - це свідчення; все інше - лише думки»
	Доні Гуанг «Здатність розпізнавати фейки та маніпуляції інформацією - це найважливіший сучасний навик»
	Роберт Лайн «Інформація - це сила, але інформація, підкріплена знаннями, - непереможна»
	Генрі Девід Торо «Інформація - це цінний ресурс, але вона може бути вишкрябана, як золото, з метою отримання більш вартісних фрагментів»

*Творче завдання «Визначення інформаційної бази наукового дослідження»*

Це завдання допоможе вам розробити ясне уявлення про те, як побудувати інформаційну базу для наукового дослідження в галузі міжнародних відносин та підготувати вас до подальших етапів дослідження.

1. Оберіть тему для наукового дослідження в галузі вашого інтересу в міжнародних відносинах. Сформулюйте основні дослідницькі питання, які ви плануєте відповісти в рамках дослідження.

2. Визначте інформаційні потреби для ваших дослідницьких питань. Яку інформацію вам потрібно для підтримки вашого дослідження? Виберіть інформаційні джерела, які ви плануєте використовувати: наукові статті, книги, статистика, документи міжнародних організацій, тощо.

3. Розпочніть пошук інформації, використовуючи вибрані джерела. Спробуйте знайти дані та документи, які відповідають вашим дослідницьким



питанням. Зберіть інформацію, що ви знайшли, та зробіть перший аналіз того, як ця інформація може бути використана для вашого дослідження.

4. Оцініть якість та достовірність зібраної інформації. Чи є джерела авторитетними? Чи вони відповідають вашим потребам у даних?

5. Після завершення пошуку та оцінки інформації, підготуйте короткий звіт, в якому визначите, як ви визначили інформаційну базу для свого дослідження. Опишіть, як інформація, яку ви знайшли, відповідає вашим дослідницьким питанням.

6. Визначте наступні кроки у вашому дослідженні, включаючи аналіз інформації, проведення додаткових досліджень, та визначення методів, які ви плануєте використовувати.

#### *Питання для обговорення*

1. Як інформація впливає на об'єктивність та достовірність наукових досліджень у різних галузях?

2. Які особливості збору інформації в міжнародних відносинах впливають на якість наукових досліджень у цій галузі?

3. Як можна визначити достовірність джерел інформації в міжнародних відносинах, де інформація надходить від різних держав та міжнародних організацій?

4. Які етичні аспекти повинні бути враховані при зборі та використанні інформації в міжнародних дослідженнях?

5. Як можна забезпечити консистентність та узгодженість інформації в аналізі глобальних тенденцій та міжнародних подій?

6. Які методи валідації і перевірки даних можуть бути застосовані для забезпечення надійності та точності інформації в міжнародних дослідженнях?

7. Які виклики пов'язані з управлінням інформацією в галузі міжнародних відносин та як їх можна вирішити?

8. Як впливають політичні та культурні контексти на процес збору та інтерпретації інформації у міжнародних дослідженнях?

9. Як можна покращити співробітництво та обмін інформацією між міжнародними дослідниками для підвищення якості наукових досліджень?

*Заповніть таблицю, до кожної цитати опишіть правило відбору інформації*

<b>Правило</b>	<b>Цитата</b>
	Джордж Г. Нельсон «Не вірте усьому, що чули. Навіть не вірте мені»
	Дейвід Маккей «Факти - це свідчення; все інше - лише думки»
	Доні Гуанг «Здатність розпізнавати фейки та маніпуляції інформацією - це найважливіший сучасний навик»
	Роберт Лайн «Інформація - це сила, але інформація, підкріплена знаннями, - непереможна»
	Генрі Девід Торо «Інформація - це цінний ресурс, але вона може бути вишкрябана, як золото, з метою отримання більш вартісних фрагментів»

*Творче завдання «Визначення інформаційної бази наукового дослідження»*

Це завдання допоможе вам розробити ясне уявлення про те, як побудувати інформаційну базу для наукового дослідження в галузі міжнародних відносин та підготувати вас до подальших етапів дослідження.

1. Оберіть тему для наукового дослідження в галузі вашого інтересу в міжнародних відносинах. Сформулюйте основні дослідницькі питання, які ви плануєте відповісти в рамках дослідження.

2. Визначте інформаційні потреби для ваших дослідницьких питань. Яку інформацію вам потрібно для підтримки вашого дослідження? Виберіть інформаційні джерела, які ви плануєте використовувати: наукові статті, книги, статистика, документи міжнародних організацій, тощо.

3. Розпочніть пошук інформації, використовуючи вибрані джерела. Спробуйте знайти дані та документи, які відповідають вашим дослідницьким питанням. Зберіть інформацію, що ви знайшли, та зробіть перший аналіз того, як ця інформація може бути використана для вашого дослідження.

4. Оцініть якість та достовірність зібраної інформації. Чи є джерела авторитетними? Чи вони відповідають вашим потребам у даних?

5. Після завершення пошуку та оцінки інформації, підготуйте короткий звіт, в якому визначите, як ви визначили інформаційну базу для свого дослідження. Опишіть, як інформація, яку ви знайшли, відповідає вашим дослідницьким питанням.

6. Визначте наступні кроки у вашому дослідженні, включаючи аналіз інформації, проведення додаткових досліджень, та визначення методів, які ви плануєте використовувати.

## **Тема 6. Особливості наукового знання та пізнання**

### **Вступ**

Особливості наукового знання та пізнання є фундаментальними поняттями для розуміння сутності науки та процесу наукового дослідження. У цьому розділі ми розглянемо, які властивості відрізняють наукове знання від інших видів пізнання, і як сам процес пізнання впливає на розвиток науки.

### **Характеристики наукового знання**

Знання — це об'єктивна реальність, дана у свідомості людини, яка у своїй діяльності відображає, ідеально передає об'єктивні закономірні зв'язки реального світу. Наукове знання відрізняється від інших видів знання своїми характеристиками, що роблять його особливим і важливим для розвитку суспільства та науки в цілому.

Однією з основних характеристик наукового знання є його об'єктивність. Наукові висновки базуються на фактах та даних, які піддаються емпіричній перевірці. Вони не підпорядковані особистим переконанням, віруванням чи суб'єктивному впливу. Це робить наукове знання надійним та перевіреною інформацією.

Наукове знання організоване у логічні системи, в яких кожен факт, закономірність чи теорія розміщені у визначеному порядку. Ця систематичність дозволяє науковцям розуміти взаємозв'язки між різними аспектами явищ та процесів.

Наукові закони та принципи часто застосовні в різних галузях науки та в різних контекстах. Ця універсальність дозволяє використовувати наукове знання для вирішення різних проблем і завдань.

Наукові гіпотези та теорії піддаються емпіричній перевірці. Це означає, що науковці проводять експерименти та дослідження для переконання в правильності чи неправильності своїх припущень. Тестовість робить науковий підхід відкритим для критики та вдосконалення.

Наукове знання повинно бути доступним і зрозумілим для інших науковців, та це сприяє обміну ідеями і розвитку науки. Крім того, наукові публікації піддаються рецензуванню і оцінці спеціалізованими експертами, що забезпечує високий стандарт якості наукових досліджень.

Загалом, характеристики наукового знання роблять його фундаментальним інструментом для розвитку суспільства та подолання викликів сучасності. Ця особливість наукового знання робить його невід'ємною частиною нашого світу і надає йому важливе місце в процесі пізнання і розвитку людського суспільства.

Таблиця надає загальний огляд істинного, відносного та абсолютного знання та вказує на їхні основні відмінності і характеристики. Будь-яке знання може бути оцінене в контексті цих характеристик, щоб краще зрозуміти його природу та обмеження. Кожен вид знання має свою унікальну функцію та характеристики, які визначають його значення та застосування.

<i>Характеристика</i>	<i>Істинне знання</i>	<i>Відносне знання</i>	<i>Абсолютне знання</i>	<i>Базове знання</i>
Означення	Знання, яке відповідає реальності та перевірено емпірично або логічно.	Знання, яке може бути вірним в конкретному контексті чи у певних умовах.	Знання, яке вважається абсолютно правильним і справедливим у всіх можливих ситуаціях і у всіх можливих умовах.	Основне, фундаментальне знання, яке є вихідною точкою для інших видів знань.
Перевіреність	Може бути перевірено шляхом емпіричних досліджень та логічного аналізу.	Перевіряється в конкретних умовах і контексті.	Неможливо перевірити абсолютно, оскільки вважається всезагально вірним.	Зазвичай підтверджене багатьма джерелами і вважається вірогідним.
Відношення до контексту	Зазвичай не обмежене контекстом і може бути застосоване в різних ситуаціях.	Залежить від контексту і обмежене конкретною областю чи умовами.	Незалежне від контексту і вважається універсальним.	Часто є загальною базою для різних галузей знань та діяльності.
Відкритість до змін	Може бути переглянута та змінена	Може змінюватися в залежності від	Вважається сталим і незмінним.	Зазвичай залишається сталим і

<i>Характеристика</i>	<i>Істинне знання</i>	<i>Відносне знання</i>	<i>Абсолютне знання</i>	<i>Базове знання</i>
	на основі нових даних чи досліджень.	зміни контексту та умов.		невід'ємною частиною основних знань.
Приклади	Закони фізики, хімії, математики тощо.	Правила та норми, які діють в конкретних галузях, суспільних системах тощо.	Моральні чи філософські переконання, які вважаються всезагально вірними.	Основні математичні принципи, мовні навички, основи наук про природу та суспільство тощо.

### **Сутність наукового пізнання**

Наукове пізнання є однією з найважливіших інтелектуальних діяльностей, яка формує наше розуміння світу і сприяє науковому розвитку. Цей процес охоплює спостереження, дослідження, аналіз, теоретичну роботу та експерименти з метою розкриття законів та закономірностей, що керують природними та соціальними процесами. Однією з ключових рис наукового пізнання є його об'єктивність, оскільки науковці намагаються уникнути впливу своїх власних переконань і ставлень на результати досліджень.

Наукове пізнання базується на систематичному методі та логіці, що дозволяє науковцям розробляти гіпотези та теорії для пояснення реальності, а потім перевіряти їх через експерименти та спостереження. Пізнавальний процес завжди відкритий до критики і перевірки іншими вченими, що забезпечує його надійність і точність.

Важливим аспектом наукового пізнання є його неперервний розвиток. Наука постійно еволюціонує, впроваджуючи нові технології, методи та ідеї. Цей постійний розвиток сприяє вирішенню актуальних проблем і створює передумови для нових відкриттів та інновацій.

Наукове пізнання відіграє важливу роль у сучасному світі, розширюючи наше знання та сприяючи технологічному та соціальному прогресу. Воно створює фундамент для прийняття обґрунтованих рішень у різних сферах життя, від медицини та технологій до екології та політики. Наукове пізнання є однією з важливих складових сучасного світу, яка надає можливість зрозуміти його складність та вирішити проблеми, що стоять перед людством.

Основні ознаки наукового пізнання:

<i><b>Ознака</b></i>	<i><b>Опис</b></i>
Об'єктивність	Наукове пізнання базується на об'єктивних фактах і даних, які можуть бути спостережені, виміряні і перевірені іншими дослідниками. Воно не підпорядковане особистим переконанням, емоціям чи суб'єктивним оцінкам
Систематичність	Наукове пізнання організоване у логічні системи, де кожен елемент взаємозв'язаний з іншими. Це допомагає визначити логічні закономірності та структуру вивчених явищ
Теоретичний підхід	Наукове пізнання включає у себе розробку та застосування теорій та моделей для пояснення явищ і прогнозування результатів
Емпірична перевірка	Гіпотези та теорії, створені в рамках наукового пізнання, піддаються перевірці шляхом емпіричних досліджень, експериментів та спостережень. Результати перевірок мають бути відкритими для інших науковців

<i>Ознака</i>	<i>Опис</i>
Критичність і самоконтроль	Науковий підхід передбачає постійний критичний аналіз, перевірку та самоконтроль. Науковці завжди ставлять під сумнів і перевіряють свої гіпотези та дослідження
Універсальність	Багато наукових законів і принципів застосовні в різних галузях та контекстах, що робить наукове знання універсальним
Розвиток і динаміка	Наукове пізнання постійно розвивається і адаптується до нових даних та відкриттів. Наука не залишається на одному рівні, а постійно вдосконалюється

### *Питання для обговорення*

1. Які основні риси роблять наукове знання унікальним і відмінним від інших видів знань?
2. Як об'єктивність впливає на надійність та достовірність наукового знання? Як можна досягти об'єктивності у дослідженнях?
3. Чому систематичність є важливою характеристикою наукового підходу? Як вона допомагає в розв'язанні проблем і аналізі явищ?
4. Які переваги та обмеження універсальності наукового знання? В яких випадках універсальність корисна, а в яких - недостатня?
5. Чому критичність та самоконтроль важливі для розвитку науки? Як вони впливають на якість наукових досліджень?
6. Які приклади можна навести, щоб продемонструвати області, де наукове знання є основним інструментом для вирішення проблем?
7. Які види знань можуть бути розглянуті як базові знання? Як вони впливають на розвиток інших галузей науки та технологій?
8. Як наукове пізнання впливає на суспільство та технологічний прогрес? Які можуть бути наслідки відхилень від наукового методу в суспільних рішеннях та політиці?



## *Творче завдання*

Підготуйтеся до дебатів з використанням аргументів наукового пізнання для підтримки своїх позицій.

1. Тема: «Міграція та біженці: глобальні виклики та обов'язки країн».

Група А: Підтримує більш лояльний підхід до прийому біженців та мігрантів.

Група В: Вважає, що країни мають обмежувати міграцію з міркувань безпеки та соціальної стабільності.

2. Тема: «Глобальні конфлікти та роль міжнародної спільноти у забезпеченні миру».

Група А: Підтримує ідею активного втручання міжнародної спільноти у вирішенні глобальних конфліктів.

Група В: Вважає, що суверенність країн має бути важливішою, і міжнародні втручання можуть бути контрпродуктивними.

3. Тема: «Глобальне потепління: обов'язок розвинених країн».

Група А: Розвинені країни повинні нести більшу відповідальність у зменшенні викидів парникових газів.

Група В: Країни, що розвиваються, також повинні приєднатися до зусиль у зменшенні викидів, але в межах своїх можливостей.

## **Тема 7. Теоретичний та емпіричний рівні наукового пізнання**

### **Вступ**

В структурі наукового знання виділяють два рівні знання: емпіричний і теоретичний. Їм відповідають два взаємопов'язаних і специфічних види пізнавальної діяльності: емпіричне і теоретичне дослідження.

Процес наукового дослідження поділяється на два рівні: емпіричний і теоретичний, і вони відрізняються за трьома основними критеріями. По-перше, вони відрізняються за характером предмета дослідження. Емпіричний рівень базується на безпосередньому спостереженні та дослідженні конкретних фактів і явищ у навколишньому світі, в той час як теоретичний

рівень розвиває теорії та концепції для пояснення цих фактів. По-друге, вони різняться за типом використовуваних засобів, і це призводить до різниці в рівні абстракції та узагальнення знань. Емпіричний рівень використовує безпосередні методи спостереження та дослідження, в той час як теоретичний рівень оперує абстрактними концепціями та теоріями. По-третє, ці рівні відрізняються за методами, які використовуються для отримання знань. Однак важливо зауважити, що емпіричний і теоретичний рівні пізнання взаємодіють та доповнюють один одного, утворюючи цілісний підхід до наукового дослідження

Емпіричне і теоретичне пізнання це два особливих типи дослідницької діяльності і хоч предмет їх досліджень різний, теорія і емпіричне дослідження мають справу з різними пластами однієї ж і тієї дійсності.

<i>Характеристика</i>	<i>Емпіричне пізнання</i>	<i>Теоретичне пізнання</i>
Основна мета	Спостереження і дослідження	Розробка та вивчення теорій
Предмет дослідження	Факти та явища в реальному світі	Абстрактні концепції та теорії
Тип методів	Спостереження, вимірювання, експерименти, анкетування тощо	Логічні розрахунки, математичні моделі
Рівень абстракції та узагальнення	Менше абстракції, конкретні факти	Більше абстракції, загальні теорії
Мета дослідження	Збір об'єктивних даних, встановлення фактів	Пояснення та передбачення явищ та взаємозв'язків

<i>Характеристика</i>	<i>Емпіричне пізнання</i>	<i>Теоретичне пізнання</i>
Приклади в науках	Фізика, хімія, біологія, соціологія, медицина тощо	Математика, філософія, соціальні науки тощо.

### **Специфіка емпіричного пізнання**

Емпіричне пізнання є однією з основних форм пізнання, яка базується на спостереженні та дослідженні конкретних фактів і явищ навколишнього світу. Ця специфіка полягає в тому, що емпіричне пізнання виходить із прямого контакту з реальністю через наші органи чуття та інструменти наукових досліджень. Основними характеристиками цього виду пізнання є спостереження, вимірювання, експерименти та аналіз отриманих даних. Емпіричне пізнання дозволяє нам збирати об'єктивну інформацію про навколишній світ, перевіряти гіпотези та теорії, і будувати науковий знання на основі фактичних спостережень. Проте, важливо враховувати, що емпіричне пізнання обмежене тим, що може бути виміряно та спостережено, і не завжди здатне пояснити абстрактні або теоретичні аспекти світу, тому для повного розуміння необхідно поєднувати його з іншими методами пізнання.

Спостереження та емпіричні факти є двома ключовими компонентами емпіричного пізнання, які допомагають науковцям збирати об'єктивну інформацію про навколишній світ.

Спостереження - це активний процес фіксації та реєстрації візуальних, аудіо, та інших сенсорних даних, отриманих під час сприймання навколишнього світу. Цей процес включає в себе використання наших п'яти основних органів чуття (зору, слуху, дотику, пахв, смаку) для сприймання подій і об'єктів, а також зберігання отриманих вражень у пам'яті.

Спостереження важливе, оскільки воно дозволяє науковцям отримувати перший підґрунтя для подальших досліджень. Це може включати в себе спостереження природних явищ, спостереження поведінки людей чи тварин, а також спостереження реакцій на певні подразники. Спостереження часто служать початковим етапом наукового дослідження та дозволяє сформулювати питання для подальшого дослідження.

Емпіричні факти - це конкретні та перевірені спостереження або дані, які отримані в результаті емпіричних досліджень. Це інформація, яка може бути об'єктивно перевірена та підтверджена іншими дослідниками. Емпіричні факти часто використовуються для побудови наукових теорій та формулювання загальних законів.

Отримані дані зі спостережень ще не є достовірним науковим знанням, і теорія не може ґрунтуватися на цих даних. Основою для формулювання теорій є не самі дані спостережень, а емпіричні факти. Відмінність між ними полягає в тому, що факти завжди є об'єктивними та достовірними інформацією, яка описує явища і взаємозв'язки між ними без суб'єктивних спотворень. Тому перехід від даних спостережень до визнання чогось як емпіричного факту є складним процесом. Іноді факти доводиться перевіряти багато разів, переконуючись, що отримані знання відповідають реальності і можуть вважатися фактами.

### **Специфіка теоретичного пізнання**

Специфіка теоретичного пізнання полягає в особливому спрямуванні на розробку абстрактних концепцій, теорій та моделей, які пояснюють явища та взаємозв'язки в науковій області. Цей підхід відрізняється від емпіричного пізнання, яке ґрунтується на безпосередньому спостереженні та конкретних фактах.

Теоретичне пізнання передбачає створення абстрактних концепцій та теорій, які дозволяють загально розуміти складні явища. Це означає віддалення від конкретних фактів і подій для формулювання загальних принципів та законів.

Теоретичне пізнання вимагає високого рівня логічного мислення та раціональності. При розробці теорій науковці повинні будувати аргументи, доводи, та логічні моделі для підтримки своїх концепцій.

Теорії повинні бути піддані тестуванню і перевірці на практиці, щоб визначити їхню придатність для пояснення явищ. Тестування теорій може включати в себе експерименти, спостереження та порівняння з реальними даними.

Теорії часто мають застосування у багатьох галузях науки та життя. Наприклад, закони фізики, такі як закони Ньютона, мають застосування в різних галузях інженерії та природничих наук.

Однією з важливих рис теорій є їхня здатність передбачати майбутні події або результати. Теоретичне пізнання допомагає науковцям прогнозувати, як будуть розвиватися явища на основі встановлених законів і залежностей.

Теоретичне пізнання грає важливу роль в науковому дослідженні, оскільки воно сприяє розвитку наукового знання, розумінню складних явищ та виявленню нових закономірностей. Важливо пам'ятати, що теоретичне та емпіричне пізнання часто взаємодіють та доповнюють один одного, сприяючи розвитку наукової спільноти та розширенню наукового знання.

Теоретичне пізнання має два підрівня: 1) частково теоретичні моделі і закони; 2) розвинуті теорії.

<i>Характеристика</i>	<i>Частково теоретичні моделі</i>	<i>Закони</i>	<i>Розвинуті теорії</i>
Характер	Абстрактні концепції, які пояснюють певні аспекти	Загальні правила та закони природи або явища	Високорозвинуті і загальні теорії, що пояснюють багато

<i>Характеристика</i>	<i>Частково теоретичні моделі</i>	<i>Закони</i>	<i>Розвинуті теорії</i>
	явища або системи		явищ та мають широкий спектр застосувань
Відповідність експерименту	Частково діють під певними умовами або обмежені певними областями застосування	Підтверджені емпіричними даними, але обмежені більш загальними та абстрактними	Підтверджені численними дослідженнями та даними
Приклади в науках	Модель газу ідеальних визначень	Закон гравітації, закони термодинаміки, закони збереження маси та енергії	Теорія відносності, Теорія поля, тощо

### **Емпіричне та теоретичне пізнання в міжнародних відносинах**

Емпіричний рівень передбачає активне спостереження та аналіз фактів і подій, що відбуваються в міжнародній арені. Це включає в себе стеження за дипломатичними відносинами, конфліктами, торговими угодами та іншими міжнародними подіями. Вчені та аналітики збирають об'єктивні дані, такі як статистика, звіти, інтерв'ю з ключовими гравцями міжнародних відносин тощо, для підтвердження і аналізу спостережень. На основі зібраних даних

емпіричний рівень дозволяє розробити діагнози стану справ у міжнародних відносинах і навіть робити прогнози щодо майбутніх подій.

Теоретичний рівень включає в себе розробку теорій і концепцій, які сприяють розумінню і поясненню міжнародних відносин. Наприклад, реалізм, лібералізм, неомарксизм та інші теоретичні підходи. Теоретичний рівень передбачає високий рівень абстракції, а також узагальнення, щоб створити загальні принципи та закони, які пояснюють поведінку акторів у міжнародних відносинах. Теорії в міжнародних відносинах можуть бути піддані тестуванню шляхом аналізу інших емпіричних даних, щоб визначити їхню дійсну придатність і точність.

Обидва рівні пізнання є важливими в міжнародних відносинах, оскільки емпіричний рівень надає підставу для розробки та тестування теорій, а теоретичний рівень допомагає розуміти і пояснювати спостережувані явища та тенденції у світі. Загальний підхід полягає в тому, щоб поєднувати обидва рівні для досягнення глибокого розуміння міжнародних відносин і розвитку наукового знання в цій галузі.

#### *Питання для обговорення*

1. Які переваги та недоліки має емпіричне пізнання у наукових дослідженнях, і як воно сприяє збиранню об'єктивних даних?
2. Як важливо розвивати теоретичні моделі та концепції для пояснення явищ у різних галузях науки?
3. Яким чином емпіричні факти використовуються для тестування та підтвердження теорій в різних дисциплінах?
4. Які приклади успішної взаємодії між емпіричним та теоретичним підходами можна вказати у конкретних наукових галузях?
5. Які можливості і перспективи розвитку емпіричного та теоретичного пізнання в міжнародних відносинах та інших суміжних галузях?
6. Як взаємодія між науковими спільнотами, які базуються на різних підходах, може сприяти розвитку наукового знання?

### *Творчі завдання*

1. Теорія та емпірика у синергії. Виберіть конкретну проблему або питання в галузі міжнародних відносин та спробуйте поєднати емпіричний та теоретичний підходи для її розв'язання. Використовуйте дані та факти для підтвердження чи спростування теоретичних концепцій.

2. Аналіз наукових досліджень. Оберіть певну тему в міжнародних відносинах та зробіть огляд наявних емпіричних досліджень та теоретичних робіт на цю тему. Спробуйте визначити, які питання ще залишаються невідповідними та які можливі напрямки подальших досліджень.

### *Заповніть таблицю*

<i><b>Вислів</b></i>	<i><b>Аргументи/Контраргументи</b></i>
Дані без теорії - непродуктивні, теорія без даних - безглузда	
Нам потрібно вивчати світ таким, яким він є, а не таким, яким ми хочемо, щоб він був	
Теорії створюють світ, на який ми дивимося	
Справжня мудрість полягає в розумінні, що ми нічого не знаємо	



## Тема 8. Основні положення наукової методології

### Поняття методології

Наукова методологія є фундаментом, на якому ґрунтується вся наукова діяльність. Вона визначає способи збирання, обробки та інтерпретації інформації, необхідні для розв'язання наукових проблем. Основні положення наукової методології є важливими для розуміння того, як наука працює, і допомагають забезпечити надійність та достовірність наукових досліджень

Методологія вивчає та розробляє методи, правила, техніки та концепції, які визначають спосіб проведення досліджень та досягнення наукових результатів в різних галузях науки та суспільства.

Методологія допомагає розробляти загальні методи та процедури, які стосуються всіх наукових дисциплін, і розробляти спеціалізовані методи, які відображають особливості конкретних галузей науки.

Методологія розглядає логіку побудови наукових теорій, процесу формулювання гіпотез, збирання та аналізу даних, висновків і узагальнень. Вона допомагає встановити правильність та послідовність дій у наукових дослідженнях.

Методологія також включає в себе філософське обґрунтування методів та процесів наукового пізнання. Вона допомагає відповісти на питання про природу знань, істини, методів пізнання, та об'єкта наукового вивчення.

Методологія також вивчає історичний розвиток методів і підходів до наукового дослідження. Це дозволяє вченим розуміти, як науковий метод і пізнавальні процеси еволюціонували з часом.

Методологія допомагає встановити спільні методи та підходи, які можуть бути застосовані в різних наукових дисциплінах, сприяючи обміну знаннями та інтердисциплінарним дослідженням.

Методологія може бути загальною і частковою. Загальна методологія науки – це матеріалістична діалектика і теорія пізнання розвитку наукового знання в цілому. Часткова методологія базується на законах окремих наук, особливостях пізнання конкретних процесів. Вона виявляється в існуванні, з

одного боку, теоретичних узагальнень і принципів цих наук, а з іншого – часткових методів дослідження.

### Принципи методології

<i>Принцип методології</i>	<i>Пояснення</i>
Принцип універсального взаємозв'язку	Принцип потребує повного всебічного обліку зв'язків і залежностей об'єкта, наукове дослідження, щоб уникнути однобічності вивчення певного явища, має врахувати всі його суттєві аспекти і зв'язки. Недотримання цього принципу може стримувати розвиток науки, гальмувати вирішення її окремих проблем.
Діалектичний принцип	Діалектичний принцип передбачає розгляд явищ та процесів як системи, що складаються з протирічних аспектів та взаємодіють між собою. Протиріччя вважається джерелом розвитку та перетворення. Діалектичний підхід допомагає враховувати складність та динаміку явищ.
Принцип єдності якості та кількості	Принцип полягає в тому, що взаємозалежність цих категорій визначається самою діалектичною природою буття, забезпечуючи розмаїття явищ: нагромадження кількісних змін приводить до виникнення нової якості. Якість і кількість є формою відображення та ступенями пізнання і явищ у сфері їх безпосереднього буття. Категорія якість виражає притаманну речам специфічну визначеність, а кількість є відношенням якісно тотожних речей як дискретних одиниць певної множини. Обидва поняття є ступенями загального процесу пізнання, вихідним пунктом системи категорій. Якість і кількість

<i>Принцип методології</i>	<i>Пояснення</i>
	діалектично тотожні: кількість є фактором, що зумовлює якість
Принцип відображення	Принцип вказує на те, що наші уявлення про світ відображають реальність, але не є реальністю самою по собі. У процесі пізнання ми створюємо моделі та теорії, які відображають об'єкти та явища відповідно до наших уявлень та обмежень сприйняття.

### *Питання для обговорення*

1. Як ви визначаєте поняття "наукова методологія" та які її основні складові?
2. Які основні принципи наукової методології і чому вони важливі для проведення наукових досліджень?
3. Які відмінності між кількісним та якісним підходами в науковій методології? В яких випадках їх слід застосовувати?
4. Як діалектичний принцип впливає на науковий підхід до вивчення складних явищ?
5. Як може принцип універсального взаємозв'язку застосовуватися в різних наукових дисциплінах?
6. Які виклики виникають у дослідника при виборі правильного балансу між якісним та кількісним підходами в науковому дослідженні?
7. Як важливість наукової методології відображається в забезпеченні надійності та достовірності наукових результатів?
8. Які приклади з історії науки підтверджують важливість врахування принципів наукової методології для досягнення наукового прогресу?

### Творче завдання

Оберіть одну із наукових статей з наукового видання Актуальні проблеми міжнародних відносин : Збірник наукових праць. Випуск 155 К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, 2023.– 67с. (<http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/issue/view/240/44>) та проведіть аналіз наукової методології, яку використовують автори.

### Заповніть таблицю

<b>Принцип методології</b>	<b>Вислів, який характеризує принцип відомого філософа чи науковця</b>
	"Закони природи схожі на ритм музики, і їх можна відкрити, розкривши природу"
	"Все змінюється, і ніщо не залишається таким, як воно було"
	"Найпрекрасніша наука - це та, яка виходить взагалі з різних наук"
	"Істина - це синтез, результат боротьби діалектичних протиріч"
	"Ми не бачимо речі, як вони є, ми бачимо речі, як ми їх бачимо"

## Тема 9. Загальні методи наукових досліджень

### Поняття наукового методу

Наукові дослідження є невід'ємною частиною розвитку сучасного суспільства. Вони допомагають нам розуміти навколишній світ, вирішувати проблеми, розвивати технології та розширювати наші знання. Однак успішне

проведення наукових досліджень вимагає вміння використовувати загальні методи, які допомагають систематизувати і аналізувати інформацію, розробляти гіпотези та перевіряти їх, а також долати наукові труднощі.

Науковий метод є фундаментальним інструментом, який допомагає науковцям систематично досліджувати і розуміти навколишній світ, а також розв'язувати проблеми та встановлювати нові знання. Він представляє собою послідовність кроків та методів, які використовуються для формулювання питань, збору та аналізу даних, висування гіпотез, їх перевірки та формулювання висновків на основі об'єктивних доказів. Основною метою наукового методу є забезпечення об'єктивності та надійності наукових висновків.

Науковий метод може варіювати залежно від конкретної галузі науки та характеру дослідження, але включає загальні етапи, такі як формулювання проблеми, розробка гіпотези, збір даних, їх аналіз та інтерпретація результатів. Важливо враховувати, що науковий метод передбачає також дотримання етичних норм, акуратність та документацію процесу дослідження.

Наявність наукового методу дозволяє науковцям підходити до досліджень об'єктивно та систематично, сприяючи створенню впорядкованої бази знань і сприяючи розвитку науки в цілому. Він допомагає відокремити науковий підхід від інших форм пошуку знань та сприяє накопиченню заслуженого довіри та підтримки від спільноти науковців.

Загальний науковий метод становить фундамент для вирішення проблем та розвитку знань в різних галузях науки. Щоб успішно проводити наукові дослідження, дослідники використовують загальні методи, які сприяють систематизації, аналізу та інтерпретації інформації.

Загальні методи наукового пізнання зазвичай поділяють на три великі групи.

I. Емпіричні методи дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент). Ця група методів наукового пізнання, які базуються на спостереженнях, вимірюваннях та експериментах. Ці методи

використовуються для збору конкретних даних та фактів з метою перевірки гіпотез та встановлення об'єктивних закономірностей в природі або суспільстві. Емпіричні методи дослідження є основою для накопичення фактичних даних та розширення наших знань про світ. Вони дозволяють науковцям досліджувати явища та розв'язувати проблеми з реального життя і робити об'єктивні висновки, що служать основою для подальших досліджень та розвитку науки. Емпіричні методи базуються на об'єктивних даних, які можна спостерігати, вимірювати та документувати. Це дозволяє знизити вплив суб'єктивного сприйняття та упереджень. Емпіричні методи передбачають систематичний підхід до дослідження, де кожен етап процесу документується та контролюється для забезпечення надійності та вірогідності результатів. Ці методи дозволяють науковцям дійти до об'єктивних висновків, що можуть підтвердити або спростувати теоретичні припущення.

<i><b>Емпіричні методи дослідження</b></i>	<i><b>Опис методів</b></i>
1. Спостереження	Збір і реєстрація даних шляхом спостереження явищ та об'єктів.
2. Порівняння	Аналіз схожих та відмінних характеристик об'єктів для встановлення взаємозв'язків.
3. Вимірювання	Використання точних вимірювань для отримання об'єктивних даних.
4. Експеримент	Систематичний контрольований підхід для перевірки гіпотез шляхом маніпулювання факторами.

II. Методи, які використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання тощо). Вони дозволяють науковцям взаємодіяти з явищами і проблемами на обох рівнях - емпіричному та теоретичному. Вони

сприяють розвитку науки та розв'язанню різноманітних завдань, включаючи ті, які вимагають поєднання конкретних даних та теоретичного аналізу

<i>Методи, які використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях</i>	<i>Опис методів</i>
1. Абстрагування	Виділення суттєвих або ключових аспектів об'єкту дослідження, ігноруючи деталі.
2. Аналіз і синтез	Розкладання складних проблем на більш прості компоненти і подальше їх об'єднання для розуміння цілого.
3. Індукція і дедукція	Індукція - виведення загальних законів з конкретних спостережень. Дедукція - застосування цих законів для розв'язання конкретних завдань.
4. Моделювання	Створення спрощених моделей або аналогій для розуміння складних явищ та передбачення результатів.

III. Методи теоретичного дослідження (від абстрактного до конкретного тощо). Вони дозволяють розширювати теоретичні знання, робити висновки та формулювати нові гіпотези. Вони також використовуються для розробки та тестування теоретичних рамок, які служать основою для подальших досліджень та розвитку наукових дисциплін

<i>Методи теоретичного дослідження</i>	<i>Опис методів</i>
1. Від абстрактного до конкретного	Розвиток концепцій від абстрактних теорій до конкретних застосувань та експериментів.

<i>Методи теоретичного дослідження</i>	<i>Опис методів</i>
2. Теоретичний аналіз	Детальне розглядання та розбір теоретичних концепцій для отримання нових уявлень та знань.

Кожна група методів має свою унікальну роль у процесі наукового дослідження, і їх поєднання часто призводить до важливих відкриттів і досягнень.

### **Застосування загальних методів при дослідженні міжнародних відносин**

Загальні методи наукового дослідження відіграють важливу роль в аналізі та розумінні міжнародних відносин. Міжнародні відносини є складним полем, яке включає в себе взаємодію держав, міжнародних організацій, неурядових акторів та інших учасників на міжнародній арені. Застосування загальних методів наукового дослідження в міжнародних відносинах допомагає вивчати та аналізувати цю складну мережу взаємодій та подій.

Загальні методи наукового дослідження допомагають структурувати аналіз міжнародних відносин, робити об'єктивні висновки та розробляти раціональну політику. Вони дозволяють вченим та аналітикам краще розуміти динаміку міжнародних подій і сприяють вирішенню глобальних викликів у сфері міжнародних відносин. Спостереження, вимірювання та аналіз даних грають важливу роль в міжнародних відносинах. Науковці вивчають міжнародні конфлікти, торговельні відносини, міграцію та інші аспекти міжнародних стосунків, збираючи і аналізуючи дані для розуміння тенденцій та закономірностей. Теоретичний аналіз дозволяє розробляти теорії та концепції, що пояснюють міжнародні відносини. Наприклад, теорії реалізму, лібералізму та конструктивізму надають різні підходи до розуміння міжнародної системи. Моделі міжнародних відносин дозволяють науковцям створювати спрощені представлення міжнародних процесів. Це корисно для передбачення можливих розвитків подій та вивчення взаємодій між різними



акторами. Застосування логічних принципів допомагає у розробці аргументів та аналізі позицій різних держав і акторів у міжнародних відносинах. Це важливо для формулювання політики та прийняття рішень. Порівняння різних країн і регіонів допомагає виявити подібності та відмінності у міжнародних відносинах і з'ясувати, які фактори впливають на їх розвиток.

#### *Питання для обговорення*

1. Які основні емпіричні методи можна використовувати для вивчення міжнародних відносин, і як вони допомагають розуміти міжнародні процеси?

2. Які теоретичні підходи можна застосовувати для аналізу міжнародних відносин, і як вони допомагають пояснити поведінку акторів міжнародних відносин?

3. Які метод моделювання може бути корисним для передбачення майбутніх подій у сфері міжнародних відносин, і як вони використовуються в прогнозуванні глобальних тенденцій?

4. Які логічні принципи і аргументація важливі для аналізу міжнародних договорів та конфліктів, і як вони допомагають приймати обґрунтовані рішення в міжнародних справах?

5. Які аспекти міжнародних відносин піддатні компаративному аналізу, і як порівняння різних країн допомагає розуміти глобальні тенденції та виклики?

#### *Творче завдання*

Виберіть міжнародний договір чи угоду і проведіть логічний аналіз їх змісту. Які аргументи підтверджують раціональність чи недоліки цих документів?

Порівняйте зовнішньополітичні стратегії двох різних країн та їх вплив на міжнародний порядок. Які фактори впливають на рішення країн у сфері міжнародних відносин?

*Заповніть таблицю*

<i>Методи</i>	<i>Латинське висловлювання</i>	<i>Значення</i>
	"Observatio est magistra rerum"	Спостереження є вчителькою справ
	"Ex nihilo nihil fit"	З нічого не виникає ніщо
	"Tabula rasa"	Чиста дошка.

### **Т. 10 Спеціальні методи дослідження.**

Для розуміння явищ і процесів науковцям потрібно використовувати різні методи дослідження, теоретично та методично обґрунтовуючи їх вибір. Вибір конкретного методу визначається характером досліджуваного явища та поставленою метою. Важливо також розрізнити між методологією, методикою та способом дослідження. Методологія наукового пізнання охоплює більше, ніж просто методи дослідження. Вона включає в себе логіку та теорію наукового пізнання. Методологія допомагає визначити загальний підхід до дослідження та встановлює рамки, в яких будуть використовуватися конкретні методи.

Методика, натомість, включає в себе конкретні набори методів, які використовуються для вирішення окремих завдань чи проблем. Вона надає робочу методичну інструкцію для виконання досліджень, визначаючи послідовність дій і алгоритм роботи. Для успішного наукового дослідження важливо обирати методи на основі характеру об'єкта дослідження та поставленої мети, керуючись загальною методологією та використовуючи конкретні методики, які допомагають систематизувати та виконати дослідження відповідно до плану.

Спеціальні методи дослідження є важливою складовою багатьох галузей науки і досліджень. Ці методи дозволяють вченим отримувати детальну

інформацію, яка б недоступна за звичайних умов або за допомогою стандартних методів дослідження. Ця стаття розгляне основні характеристики спеціальних методів дослідження та їх застосування в різних галузях науки.

Спеціальні методи дослідження грають важливу роль у розвитку науки та розширенні нашого знання про світ. Вони дозволяють вченим вивчати явища, які були б недосяжні за інших умов, і розвивати нові технології та методи дослідження для подальших відкриттів.

Початковою, відправною, точкою будь-якого дослідження є збір даних про об'єкт. Результатом такого збору даних та вивчення зазвичай є практичне використання отриманих знань для перетворення, зміни об'єкта дослідження або всієї системи, до якої він належить. Методи збору та узагальнення інформації використовуються в різних галузях науки, досліджень і практичної діяльності для отримання, аналізу та узагальнення даних.

Методи збору та узагальнення інформації:

- Методи спостереження та збору даних
- Методи групування
- Методи вибіркового спостереження
- Таблично-графічні методи

### **Методи спостереження та збору даних**

Вибір конкретного методу залежить від конкретного завдання дослідження і характеру об'єкта дослідження.

<i><b>Метод</b></i>	<i><b>Опис</b></i>	<i><b>Використання</b></i>
Анкетування	Проведення структурованих бесід або опитувань	Соціологічні дослідження, ринковий аналіз
Спостереження	Систематичне реєстрування подій та явищ	Психологічні, природничі дослідження

<i>Метод</i>	<i>Опис</i>	<i>Використання</i>
Експерименти	Зміна параметрів для вивчення впливу на об'єкт	Фізичні науки, медицина, психологія
Інтерв'ю	Бесіди для отримання глибокої інформації	Квалітативні дослідження, соціологія
Документальний аналіз	Дослідження текстів та інших документів	Історичні дослідження, літературознавство

### Методи групування

Методи групування використовуються для розподілу об'єктів на групи або визначення основних факторів, які впливають на дані. Вибір конкретного методу групування залежить від конкретного завдання та виду даних.

<i>Метод групування</i>	<i>Опис</i>	<i>Використання</i>
Кластерний аналіз	Групування об'єктів на основі подібності	Маркетингові дослідження, біологія, медицина
Факторний аналіз	Визначення спільних факторів в даних	Психологічні, соціологічні дослідження
Аналіз головних компонент	Зменшення розмірності даних шляхом виділення основних компонентів	Економіка, фінанси, соціологія
Асоціативні правила	Виявлення зв'язків між об'єктами на основі їх спільного виникнення	Маркетингові дослідження, аналіз даних
Дерева прийняття рішень	Побудова ієрархічних структур для прийняття рішень	Управління проектами, медицина

## Методи вибіркового спостереження

<i>Метод вибіркового спостереження</i>	<i>Опис</i>	<i>Використання</i>
Випадковий вибір	Вибір об'єктів для спостереження чи дослідження на випадкових принципах.	Соціологічні опитування, статистика
Систематичний вибір	Вибір об'єктів з регулярним інтервалом між ними в попередньо визначеній послідовності.	Агрономія, екологія, зоологія
Стратифікований вибір	Розділення об'єктів на групи (страти) та вибір в кожній групі відповідно до вимог.	Маркетингові дослідження, соціологія
Кластерний вибір	Розділення на області чи групи (кластери) і вибір всіх об'єктів в певних кластерах для дослідження.	Географічні дослідження, публічне здоров'я

## Таблично-графічні методи

Ці методи допомагають у візуалізації та організації інформації для полегшення розуміння та аналізу даних.

<i>Таблично-графічний метод</i>	<i>Опис</i>	<i>Використання</i>
Таблиці і бази даних	Систематичне представлення інформації у вигляді таблиць і баз даних.	Управління даними, бізнес-аналітика, наукові дослідження

<i>Таблично-графічний метод</i>	<i>Опис</i>	<i>Використання</i>
Графіки та діаграми	Візуальне представлення даних у вигляді графіків, діаграм і графічних зображень.	Візуалізація даних, статистичний аналіз, звітність
Статистичні таблиці	Використання таблиць для представлення статистичної інформації.	Соціологічні дослідження, наукова статистика
Діаграми Ганта	Використання графічних діаграм для відображення часових розкладів та завдань.	Управління проектами, планування робіт
Форми та анкети	Спеціально розроблені форми та анкети для збору даних в письмовому вигляді.	Соціологічні опитування, структуровані дослідження

### **Застосування методів збору та узагальнення інформації у дослідженнях в сфері міжнародних відносин**

Дослідження міжнародних відносин вимагає особливого підходу до методів спостереження та збору даних через свою складність і міждисциплінарний характер. Обрання того чи іншого методу залежить від предмета дослідження, мети та завдань, які поставлені дослідником під час планування наукового дослідження. У міжнародних відносинах важливо мати доступ до джерел інформації, що може бути обмеженим або об'єктом конфіденційності.

Так, спостереження за подіями використовується за під час систематичного відстежування міжнародних подій, таких як дипломатичні переговори, конфлікти, міжнародні зустрічі, торгівля тощо. Спостереження може бути проведене на основі відкритих джерел, таких як медіа та інтернет.

Дипломатичне спостереження застосовується для моніторингу діяльності дипломатичних представників, їх засідань та офіційних заяв. Дипломатичні джерела можуть бути важливими для розуміння стану міжнародних відносин. Аналіз військових подій використовується для спостереження військових конфліктів та збору інформації про військові дії, військовий розвиток та загрози безпеці. Анкети та інтерв'ю Важливі для збору даних від експертів, дипломатів, академіків та інших осіб, які мають знання про міжнародні відносини, оскільки дозволяють отримати глибоку інформацію. Документальний аналіз спрямований на аналіз офіційних документів, таких як міжнародні договори, дипломатичні ноти, заяви, резолюції ООН, для виявлення закономірностей та тенденцій в міжнародних відносинах. Статистичний аналіз використовується для аналізу числових даних, таких як міжнародна торгівля, військові витрати, глобальні економічні показники та інші статистичні параметри. Порівняльний аналіз, в свою чергу, необхідний для порівняння даних та інформації з різних країн та регіонів для зрозуміння відмінностей та спільних патернів в міжнародних відносинах.

Отже, методи спостереження та збору даних в міжнародних відносинах допомагають розуміти та аналізувати складні міжнародні процеси, взаємодію країн та глобальні проблеми. Важливо враховувати особливості цієї галузі та використовувати різноманітні методи для отримання об'єктивної та докладної інформації. Дослідники мають бути обережними у роботі з чутливою інформацією та дотримуватися етичних стандартів у міжнародних відносинах.

Методи групування, такі як кластерний аналіз або факторний аналіз, можуть бути корисними під час дослідження міжнародних відносин, але їх застосування в цій галузі має свої особливості. Групування держав, коли вони можуть бути груповані на основі різних характеристик, таких як політичний режим, економічний рівень, культурні аспекти, геополітичне положення, допомагає визначити подібність та відмінності між країнами. Визначення регіональних груп, коли відбувається групування держав за географічними або геополітичними ознаками, дозволяє вивчити взаємодію держав у певних

регіонах світу, таких як Європа, Азія, Латинська Америка тощо. Методи групування можуть використовуватися для визначення схильності держав до участі в міжнародних конфліктах або для ідентифікації альянсів та блоків. Факторний аналіз дозволяє визначити ключові фактори, що впливають на міжнародні відносини, такі як економічний розвиток, військова потужність, культурні аспекти тощо. Методи групування можуть бути використані для аналізу змін у міжнародних відносинах протягом часу та визначення еволюції взаємовідносин між державами.

Контекст використання методів вибіркового спостереження полягає в наступному: по-перше, для дослідження міжнародних відносин важливо вибирати випадковий вибір держав чи інших суб'єктів міжнародних відносин, що допомагає уникнути спотворення вибору і допомагає створити репрезентативну вибірку для аналізу; по-друге, систематичний вибір використовується відбору держав на підставі певних характеристик, наприклад, географічних параметрів; по-третє, стратифікований вибір дозволяє розділити держави на страти або групи на підставі певних характеристик, наприклад, рівень розвитку, релігійний склад, політичний режим, щоб забезпечити рівномірну представленість різних категорій у вибірці; по-четверте, кластерний вибір дозволяє вибрати на основі, наприклад, кластеру за станом здоров'я, держави в одну групу для подальшого дослідження.

Методи вибіркового спостереження можуть допомогти зрозуміти деякі аспекти міжнародних відносин та вивчити їх в різних контекстах. Важливо дотримуватися методологічних норм та забезпечити об'єктивність та репрезентативність вибірки для отримання достовірних результатів.

Таблично-графічні методи дослідження міжнародних відносин включають в себе використання таблиць, графіків, діаграм та інших візуальних засобів для аналізу та відображення даних у міжнародних відносинах. Методи допомагають візуалізувати складні дані, роблячи їх більш зрозумілими та доступними для аналізу. Наприклад, графіки можуть показати



зміни в часі або порівняльний аналіз між різними країнами. Використання таблиць та графіків дозволяє легко порівнювати дані між різними державами, регіонами чи періодами часу, що корисно для аналізу різних аспектів міжнародних відносин. Візуальний аналіз даних може допомогти виявити аномалії чи викиди в міжнародних відносинах, що вказує на потенційні проблеми чи цікаві патерни. Важливо враховувати контекст даних та графіків для правильного розуміння інформації та уникнення неправильних висновків.

Отже, таблично-графічні методи дослідження міжнародних відносин є важливим інструментом для аналізу та візуалізації складних процесів та взаємодій у світовій політиці. Вони допомагають зробити дані більш доступними та зрозумілими для дослідників, політиків та широкої громадськості.

#### *Питання для обговорення*

1. Які методи спостереження можна використовувати для аналізу міжнародних конфліктів та мирного врегулювання?
2. Які основні джерела інформації в міжнародних відносинах і як вони впливають на дослідження цієї галузі?
3. Які методи вибіркового спостереження можна використовувати для аналізу зовнішньої політики різних країн?
4. Які методи групування держав можуть допомогти визначити регіональні та геополітичні тенденції у міжнародних відносинах?
5. Як можна використовувати таблично-графічні методи для візуалізації розподілу влади та впливу в міжнародних організаціях, таких як ООН чи Європейський Союз?
6. Які методи вибіркового спостереження можуть допомогти вивченню впливу міжнародних організацій на політичні та економічні рішення держав?
7. Які таблично-графічні методи можна використовувати для аналізу торгівлі та економічних обмінів між країнами та регіонами?

8. Які особливості збору та аналізу даних використовуються при дослідженні міжнародних відносин у контексті глобальних проблем, таких як зміна клімату чи глобальна безпека?

9. Які методи групування держав можуть допомогти ідентифікувати групи країн зі спільними інтересами та стратегіями?

10. Як можна використовувати методи вибіркового спостереження для аналізу ролі недержавних акторів, таких як міжнародні НПО чи транснаціональні корпорації, у міжнародних відносинах?

#### *Творче завдання*

1. Вибрати конкретний міжнародний конфлікт і провести аналіз за допомогою методів спостереження, групування та таблично-графічних методів. Дослідити, які фактори призвели до конфлікту та які стратегії врегулювання були успішними.

2. Вивчити зовнішню політику декількох країн і порівняти їх за допомогою методів вибіркового спостереження. Аналізувати, які загальні та відмінні риси можна виявити серед цих політик.

3. Дослідити вплив конкретної міжнародної організації на політику держави за допомогою методів групування та таблично-графічних методів. Визначити, які рішення організації впливають на дії держави.

4. Вибрати конкретний регіон світу та дослідити його міжнародні відносини. Застосувати методи групування для визначення геополітичних та економічних тенденцій в цьому регіоні.

5. Вивчити динаміку торгівлі між країнами та створити графіки, що показують зміни в імпорті та експорті. Аналізувати вплив торговельних відносин на економічну стабільність держав.

#### *Питання для обговорення*

1. Які методи спостереження можна використовувати для аналізу міжнародних конфліктів та мирного врегулювання?

2. Які основні джерела інформації в міжнародних відносинах і як вони впливають на дослідження цієї галузі?

3. Які методи вибіркового спостереження можна використовувати для аналізу зовнішньої політики різних країн?

4. Які методи групування держав можуть допомогти визначити регіональні та геополітичні тенденції у міжнародних відносинах?

5. Як можна використовувати таблично-графічні методи для візуалізації розподілу влади та впливу в міжнародних організаціях, таких як ООН чи Європейський Союз?

6. Які методи вибіркового спостереження можуть допомогти вивченню впливу міжнародних організацій на політичні та економічні рішення держав?

7. Які таблично-графічні методи можна використовувати для аналізу торгівлі та економічних обмінів між країнами та регіонами?

8. Які особливості збору та аналізу даних використовуються при дослідженні міжнародних відносин у контексті глобальних проблем, таких як зміна клімату чи глобальна безпека?

9. Які методи групування держав можуть допомогти ідентифікувати групи країн зі спільними інтересами та стратегіями?

10. Як можна використовувати методи вибіркового спостереження для аналізу ролі недержавних акторів, таких як міжнародні НПО чи транснаціональні корпорації, у міжнародних відносинах?

#### *Творче завдання*

1. Вибрати конкретний міжнародний конфлікт і провести аналіз за допомогою методів спостереження, групування та таблично-графічних методів. Дослідити, які фактори призвели до конфлікту та які стратегії врегулювання були успішними.

2. Вивчити зовнішню політику декількох країн і порівняти їх за допомогою методів вибіркового спостереження. Аналізувати, які загальні та відмінні риси можна виявити серед цих політик.

3. Дослідити вплив конкретної міжнародної організації на політику держави за допомогою методів групування та таблично-графічних методів. Визначити, які рішення організації впливають на дії держави.

4. Вибрати конкретний регіон світу та дослідити його міжнародні відносини. Застосувати методи групування для визначення геополітичних та економічних тенденцій в цьому регіоні.

5. Вивчити динаміку торгівлі між країнами та створити графіки, що показують зміни в імпорті та експорті. Аналізувати вплив торговельних відносин на економічну стабільність держав.

## **Тема 10. Спеціальні методи дослідження**

### **Ч. 2 Методи аналізу та інші групи методів**

#### **Методи аналізу**

Методи аналізу - це різноманітні підходи та інструменти, які використовуються для розгляду, вивчення та розуміння даних, інформації чи явищ. Вони можуть застосовуватися в різних галузях, таких як наука, бізнес, інженерія, медицина, соціологія, статистика тощо.

Методи аналізу різні за призначенням. Деякі призначені для виявлення закономірностей, інші - для класифікації даних, а ще інші - для передбачення майбутніх подій. Це важливо враховувати при виборі методу для конкретної задачі. Деякі методи аналізу базуються на статистичних підходах, таких як кореляція, регресія,. Інші використовують математичні моделі, штучний інтелект, машинне навчання, алгоритми оптимізації, тощо. Деякі методи придатні для аналізу великих обсягів даних (Big Data), в той час як інші підходи підходять для аналізу обмежених даних. Вибір методу повинен відповідати розміру та складності даних. Деякі методи аналізу передбачають наявність попередніх знань або гіпотез, в той час як інші можуть використовуватися для виявлення неочікуваних закономірностей. Деякі методи вимагають доступу до точних та повних даних, в той час як інші можуть бути використані для аналізу обмеженої чи неповної інформації. Кожен метод аналізу має свої особливості щодо інтерпретації результатів. Деякі методи надають чіткі числові величини, інші - графіки, а треті - структуровані описи. Деякі методи аналізу є загальноприйнятними та

застосовуються в різних галузях, в той час як інші специфічні для конкретних доменів. Кожен метод аналізу має свою похибку та обмеження, і користувач повинен бути готовий до їх врахування та вивчення обґрунтувань результатів.

Загалом, вибір методу аналізу повинен базуватися на конкретній задачі, доступних ресурсах та обсягу даних, індивідуальних вимогах та особливостях ситуації.

<i>Метод аналізу</i>	<i>Опис</i>	<i>Приклад застосування в міжнародних відносинах</i>
Інформаційно-логічний аналіз	Вивчення та обробка інформації для виявлення логічних зв'язків та тенденцій у міжнародних відносинах.	Визначення впливу засобів масової інформації на сприйняття міжнародних конфліктів громадськістю.
Кореляційний аналіз	Визначення взаємозв'язків між різними змінними для встановлення, чи існують статистичні залежності між ними.	Аналіз кореляції між торговельними обсягами двох країн та рівнем політичних суперечок між ними.

Інформаційно-логічний аналіз може бути використаний для аналізу текстових джерел, таких як медійні звіти, дипломатичні документи та заяви, для виявлення ключових слів, тем, а також оцінки настроїв або ставлення різних сторін до конкретної міжнародної проблеми. Наприклад, аналіз текстових заяв лідерів країн під час міжнародних переговорів може допомогти зрозуміти ставлення країн до питань безпеки чи співпраці

Кореляційний аналіз використовується для виявлення зв'язків між різними факторами та дослідження їх впливу на міжнародні відносини. Наприклад, шляхом аналізу статистичних даних про торгівлю та зовнішні інвестиції між

країнами, можна визначити, чи існує кореляція між економічними обмінами та ступенем політичного співробітництва чи конфлікту.

Ці методи можуть допомогти розкрити складні відносини та взаємодії в сфері міжнародних відносин, а також допомогти вирішити питання щодо впливу різних факторів на світову політику.

### **Методи прогнозування**

Прогнозування – це дослідження, що базується на всебічному аналізі ретроспективного розвитку та глибокому знанні об’єктивних законів і має на меті наукове обґрунтування можливого стану об’єктів у майбутньому, а також визначення альтернативних шляхів строків та умов досягнення такого стану.

За допомогою цих методів можна проводити прогнози щодо різних аспектів міжнародних відносин, включаючи політичну стабільність, економічний розвиток, конфлікти та співпрацю між країнами. Наприклад, сценарійний аналіз може допомогти визначити, які наслідки можуть виникнути внаслідок різних міжнародних криз або подій, а трендовий аналіз допоможе передбачити майбутні тенденції у сфері міжнародної торгівлі чи економіки.

Прогнозування складних міжнародних процесів та явищ здійснюється з використанням різних кількісних і якісних методів. Вибір методу прогнозування політичних процесів залежить, в першу чергу, від мети, термінів прогнозування, а також часу, відведеного на розроблення та здійснення прогнозів. Прогноз робиться з точки зору альтернатив, фокусується на одному результаті та враховує непередбачувані обставини, що можуть вплинути на політичний процес. Вибір конкретної методики прогнозування залежить також від очікуваного характеру передбачуваної тенденції чи події та від якості даних, які дослідник має намір додати в модель.

<i>Методи прогнозування</i>	<i>Характеристика</i>
Методи екстраполяції	сукупність пізнавальних прийомів і засобів наукового передбачення, яке базується на відносній стабільності тенденцій розвитку в минулому, теперішньому і майбутньому
Експертні оцінки	сукупність методів прогнозування, що базуються на систематизованих опитуваннях висококваліфікованих спеціалістів в галузі дослідження суспільних процесів і подальшій обробці отриманих результатів. Їх використовують в супертривалому і невизначено-далекому прогнозуванні, коли інші методи не можуть дати переконливі результати.

Вирішальну роль у забезпеченні результату політичного прогнозування відіграє оптимізація добору методів, які становлять арсенал цього наукового напрямку. Основне завдання дослідника полягає в тому, щоб визначити можливу сферу використання кожного методу і вибрати найефективніший у кожному конкретному випадку, оскільки вибір певного методу прогнозування політичних процесів залежить від мети, термінів і часу, відведеного на розроблення прогнозів.

### **Методи моделювання**

Для раціонального визначення того, яким буде майбутнє розвитку процесу чи явища, важливо мати інформацію про можливі структури та можливий розвиток цього об'єкта, враховуючи багато різних факторів. Один з основних методів дослідження таких об'єктів - це моделювання. Моделювання включає в себе використання умовних зображень або аналогів, які мають

схожі важливі характеристики з об'єктом, який досліджується. Цей метод також може бути названий процесом проведення модельного експерименту.

Методи моделювання допомагають вивчати та аналізувати міжнародні відносини з різних точок зору, враховуючи різноманітні аспекти, такі як політика, економіка, культура та географія. Вони допомагають передбачити можливі наслідки та розвиток подій у світовій політиці.

<i><b>Метод моделювання</b></i>	<i><b>Характеристика</b></i>	<i><b>Приклад застосування в міжнародних відносинах</b></i>
Системне моделювання	Моделює міжнародні відносини як систему з різними складовими та взаємодіями між ними.	Моделювання впливу економічних, політичних та військових факторів на геополітичний статус регіону.
Агентне моделювання	Використовує агентів (індивідуальні суб'єкти), які взаємодіють в системі та відтворюють поведінку учасників міжнародних відносин.	Моделювання дипломатичних переговорів між країнами та розгляд можливих рішень.
Соціальне моделювання	Зосереджується на аналізі соціальних аспектів відносин, включаючи культурні та психологічні аспекти.	Моделювання взаємодії різних культур у міжнародних комунікаціях та впливу цього на співпрацю.
Математичне моделювання	Використовує математичні рівняння та статистичні методи для аналізу та передбачення міжнародних явищ.	Моделювання торгівлі та економічного співробітництва між країнами на основі економетричних моделей.



<i>Метод моделювання</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Приклад застосування в міжнародних відносинах</i>
Геополітичне моделювання	Аналізує вплив географічних факторів на міжнародні відносини та геостратегічний статус країн.	Моделювання геополітичних конфліктів та визначення ключових регіонів у світовій політиці.

### **Евристичні методи**

Евристичні методи в узькому розумінні - це способи навчання, а в широкому - це неформальні підходи, які дозволяють досліджувати творчу діяльність, розширювати наше розуміння і знаходити нові ідеї та рішення. Використання евристичних методів допомагає створювати моделі для творчого пошуку та розв'язання завдань. Зазвичай ці методи використовуються тоді, коли наявні знання і попередні досвід не надають можливості однозначно вирішити наукову проблему.

До характеристик евристичних методів варто віднести: сприяють творчому пошуку нових ідей, рішень і можливостей; обмежені жорсткими алгоритмами і можуть використовувати нестандартні підходи; базуються на інтуїції, досвіді та суб'єктивних оцінках, а не на об'єктивних даних; використовуються, коли не існує однозначного рішення чи методу для вирішення проблеми.

<i>Метод дослідження</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Приклади в дослідженні міжнародних відносин</i>
"Мозкова атака" (конференція ідей)	Групова дискусія, під час якої учасники генерують ідеї та розвивають концепції в результаті обговорення та наукових сперечань.	Організація конференції із спеціалістами в міжнародних відносинах для обговорення можливих сценаріїв вирішення міжнародних конфліктів.

<i>Метод дослідження</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Приклади в дослідженні міжнародних відносин</i>
"Мозковий штурм"	Група експертів, поділеної на пропонентів та опонентів, формулює та обґрунтовує різні позиції щодо певної ситуації або проблеми.	Вивчення різних точок зору щодо підходів до міжнародної безпеки шляхом дебатів між експертами.
Аналогії (синектика)	Використання аналогій та подібностей з інших контекстів для розуміння та передбачення подій у міжнародних відносинах.	Використання історичних прикладів для аналізу та передбачення наслідків міжнародних конфліктів на сучасному етапі.

Ці методи допомагають аналізувати та передбачати міжнародні відносини з врахуванням комплексності та невизначеності сучасного світу. Вони дозволяють дослідникам та аналітикам розширювати своє розуміння глобальних процесів та допомагають у прийнятті інформованих рішень.

#### *Питання для обговорення*

1. Які методи спостереження можна використовувати для аналізу міжнародних конфліктів та мирного врегулювання?
2. Які основні джерела інформації в міжнародних відносинах і як вони впливають на дослідження цієї галузі?
3. Які методи вибіркового спостереження можна використовувати для аналізу зовнішньої політики різних країн?
4. Які методи групування держав можуть допомогти визначити регіональні та геополітичні тенденції у міжнародних відносинах?

5. Як можна використовувати таблично-графічні методи для візуалізації розподілу влади та впливу в міжнародних організаціях, таких як ООН чи Європейський Союз?

6. Які методи вибіркового спостереження можуть допомогти вивченню впливу міжнародних організацій на політичні та економічні рішення держав?

7. Які таблично-графічні методи можна використовувати для аналізу торгівлі та економічних обмінів між країнами та регіонами?

8. Які особливості збору та аналізу даних використовуються при дослідженні міжнародних відносин у контексті глобальних проблем, таких як зміна клімату чи глобальна безпека?

9. Які методи групування держав можуть допомогти ідентифікувати групи країн зі спільними інтересами та стратегіями?

10. Як можна використовувати методи вибіркового спостереження для аналізу ролі недержавних акторів, таких як міжнародні НПО чи транснаціональні корпорації, у міжнародних відносинах?

#### *Творче завдання*

1. Вибрати конкретний міжнародний конфлікт і провести аналіз за допомогою методів спостереження, групування та таблично-графічних методів. Дослідити, які фактори призвели до конфлікту та які стратегії врегулювання були успішними.

2. Вивчити зовнішню політику декількох країн і порівняти їх за допомогою методів вибіркового спостереження. Аналізувати, які загальні та відмінні риси можна виявити серед цих політик.

3. Дослідити вплив конкретної міжнародної організації на політику держави за допомогою методів групування та таблично-графічних методів. Визначити, які рішення організації впливають на дії держави.

4. Вибрати конкретний регіон світу та дослідити його міжнародні відносини. Застосувати методи групування для визначення геополітичних та економічних тенденцій в цьому регіоні.

5. Вивчити динаміку торгівлі між країнами та створити графіки, що показують зміни в імпорті та експорті. Аналізувати вплив торговельних відносин на економічну стабільність держав.

### **Тема 11. Організація наукового дослідження**

Організація наукового дослідження - це процес, який включає в себе визначення мети, завдань, методології, ресурсів та хронології проведення наукового дослідження з метою отримання нових знань, розв'язання конкретних проблем або встановлення закономірностей в науковому дослідженні.

#### **Логіка, стадії та етапи наукового дослідження**

Наукове дослідження є важливою складовою наукового процесу, яке дозволяє отримувати нові знання, вирішувати проблеми та розвивати науковий дискурс. Для досягнення успішних результатів в науковому дослідженні, необхідно керуватися логічними принципами та дотримуватися певних стадій та етапів. Наукове дослідження - це процес, що вимагає систематичності, логічності та методологічної обґрунтованості, і завдяки ньому вчені розвивають науку та розширюють наше розуміння світу.

Логіка відіграє ключову роль у науковому дослідженні. Вона визначає послідовність та обґрунтованість думок і дій дослідника. У загальних рисах, логічна послідовність наукового дослідження відображається через етапи, де потреба в знаннях породжує збір фактів, їх аналіз, і нарешті, результати дослідження, які можуть бути використані для покращення практики або подальших наукових досліджень.

<i>Логіка наукового дослідження</i>	
1. Потреба	Усвідомлення особою чи науковцем потреби в нових знаннях і розумінні питань чи проблеми.

<i>Логіка наукового дослідження</i>	
2. Збір фактів	Збір емпіричних даних та фактів, пов'язаних з предметом дослідження.
3. Осмислення	Аналіз та інтерпретація зібраних даних для виявлення закономірностей і створення теоретичної основи.
4. Рекомендації	Висновки та рекомендації, які можуть бути використані для практичних застосувань або подальших досліджень.

Стадії та етапи наукового дослідження мають свої завдання та функції. Такий підхід допомагає дослідникам керувати процесом дослідження та забезпечувати логічну послідовність у виконанні різних завдань.

<i>Стадія</i>	<i>Етап</i>	<i>Опис</i>
I. Підготовча стадія	Телеологічний (проблемно-цільовий) етап	На цьому етапі визначають мету та цілі дослідження, а також формулюють проблему, яку необхідно розв'язати.
	Інформаційно-пошуковий	Здійснюється пошук та аналіз існуючої літератури, даних, інформації, пов'язаних з темою дослідження.
	Гіпотезотворчий	Формулюються гіпотези або припущення, які будуть перевірятися під час дослідження.

<i>Стадія</i>	<i>Етап</i>	<i>Опис</i>
	Методологічний	Визначається методологічний підхід і методи, які будуть використовуватися в дослідженні.
	Програмно-організаційний	Розробляються плани, графіки, бюджет і організаційні заходи для проведення дослідження.
II. Емпірико-теоретична стадія	Дослідно-експериментальний етап	Здійснюється збір та аналіз даних, проведення експериментів, спостережень або опитувань.
	Теоретико-узагальнюючий етап	На цьому етапі відбувається аналіз та узагальнення отриманих результатів, формулювання теоретичних висновків.
	Звітний етап	Підготовка наукового звіту, публікація результатів, презентація висновків та рекомендацій.
III. Праксеологічна стадія	Етап апробації	Проведення перевірки методів та результатів дослідження із залученням інших фахівців або експертів.
	Етап впровадження	Реалізація рекомендацій та результатів дослідження у практиці або подальших наукових дослідженнях.
	Етап визначення ефективності	Оцінка впливу дослідження на практику та визначення

<i>Стадія</i>	<i>Етап</i>	<i>Опис</i>
		ефективності застосування отриманих рекомендацій.

### **Планування наукового дослідження**

Планування наукового дослідження є ключовим етапом у науковому процесі, оскільки від нього залежить успішність та продуктивність всього дослідження. Ефективне планування дозволяє досліднику визначити чіткі цілі, стратегію та ресурси, необхідні для досягнення результатів. Планування наукового дослідження сприяє структурованості, послідовності та ефективності у проведенні дослідження, дозволяючи досягти високоякісних наукових результатів та сприяти розвитку науки та знань.

<b>Кроки</b>	<b>Опис</b>
Визначення мети та завдань	Необхідно чітко сформулювати мету дослідження та поставити конкретні завдання. Мета повинна відображати основний об'єкт дослідження, а завдання повинні визначати, яким чином мета буде досягнута.
Літературний огляд	Перед початком дослідження важливо вивчити наявну літературу, яка вже досліджувала або пов'язана з вашою темою. Це допомагає уникнути дублювання та визначити прогалини в знаннях.
Визначення методології дослідження	Визначення методів, які будуть використовуватися для збору та аналізу даних. Важливо обґрунтувати вибір методології та надавати перевагу методам, які найкраще відповідають поставленим завданням.
Розробка робочого плану	Створення детального робочого плану, який включає в себе послідовність дій, терміни та

Кроки	Опис
	відповідальних осіб. План допомагає забезпечити систематичність та контроль над процесом дослідження
Бюджетування	Визначення фінансових та інших ресурсів, необхідних для виконання дослідження. Ретельне бюджетування дозволяє уникнути фінансових труднощів під час дослідження.
Етика та правила дослідження	Дотримання етичних норм та правил у проведенні дослідження є важливою частиною планування. Це включає в себе захист прав та конфіденційність учасників дослідження, а також дотримання норм наукової чесності.
Аналіз ризиків	Розгляд можливих ризиків та розробка стратегій для їх запобігання чи вирішення. Також важливо мати план Б у разі непередбачених обставин.
Моніторинг та контроль	Під час виконання дослідження важливо постійно контролювати прогрес, відстежувати виконання завдань та вносити корективи в план, якщо необхідно.
Підготовка до звітування, публікація результатів дослідження	Визначення формату та способу представлення результатів дослідження, підготовка наукового звіту та публікація результатів відповідно до вимог наукової спільноти.

Навіть якщо план дослідження добре підготовлений, дослідник завжди повинен бути готовим до навчання та адаптації під час проведення дослідження.

### *Питання для обговорення*

1. Які кроки потрібно виконати для належної організації наукового дослідження від постановки завдання до публікації результатів?



2. Як визначити і сформулювати головну мету та конкретні завдання наукового дослідження?

3. Як важливий літературний огляд для ефективного наукового дослідження? Як його проводити?

4. Як визначити методологію дослідження і вибрати відповідні методи збору та аналізу даних?

5. Які етапи включає в себе емпірично-теоретична стадія наукового дослідження, і як вони пов'язані між собою?

6. Які етапи наукового дослідження можуть бути найбільш складними або важкими для дослідників і чому?

6. Як важливе планування наукового дослідження для досягнення успішних результатів? Як створити детальний робочий план?

8. Яким чином аналіз ризиків та планування запасних варіантів можуть допомогти у виконанні наукового дослідження?

### *Творче завдання*

1. Виберіть конкретну тему дослідження та проведіть літературний огляд щодо цієї теми. Виділіть ключові джерела та зробіть короткий огляд знайденої інформації.

2. Сформулюйте мету та завдання свого наукового дослідження у формі візуалізації (наприклад, малюнок або інфографіку), що передасть основну ідею дослідження.

3. Створіть сценарій з різними непередбаченими обставинами під час проведення дослідження. Придумайте стратегії подолання непередбачуваних обставин.

## Тема 12. Науковий текст та вимоги до нього

### Загальна характеристика та особливості наукового тексту

Науковий текст — це засіб обміну знаннями в науковому співтоваристві. Його основні характеристики включають об'єктивність, логічність, фахову термінологію, посилання на джерела, відсутність плагіату, інформаційну насиченість, відповідність формату та формальний стиль. Найбільш важливою функцією наукових текстів є функція оприлюднення результатів наукового дослідження, пріоритету автора, підтвердження достовірності, новизни, а також апробації основних результатів дослідження. Тексти стосовно автора виступають засобами його творчої самореалізації, презентації, входження в наукове співтовариство.

<i><b>Ознаки наукового тексту</b></i>	<i><b>Опис</b></i>
Об'єктивність	Відсутність особистих оцінок та емоцій.
Логічність та структурованість	Чітка структура: вступ, обґрунтування, методи, результати, обговорення, висновки. Логічні зв'язки між частинами.
Фахова термінологія	Використання спеціалізованих термінів та понять, характерних для наукової галузі.
Посилання та джерела	Чіткі посилання на попередні дослідження та джерела.
Цитування та плагіат	Дотримання правил цитування та уникнення плагіату.
Інформаційна насиченість	Подача деталей та аргументів для підтвердження тез.
Формат та стиль	Відповідність конкретному формату та стилі, які вимагається в конкретній науковій галузі. Формальний стиль та лаконічність мови.

## **Види наукових текстів**

В академічному та науковому середовищі існує декілька видів наукових текстів, кожен з яких має свою мету:

- Доповідь – вид монологічного мовлення, що містить офіційне повідомлення, засноване на залученні документальних даних.
- Звіт – письмове повідомлення про виконання завдання.
- Реферат – короткий виклад змісту одного або декількох документів.
- Курсова робота – вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, виконується з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань.
- Бакалаврська робота – кваліфікаційна науково-дослідна робота, виконана студентом на завершальному етапі навчання, з метою захисту й отримання академічного ступеня бакалавра.
- Магістерська робота – кваліфікаційна науково-дослідна робота, виконана студентом на завершальному етапі навчання, з метою публічного захисту й отримання академічного ступеня магістра.
- Дисертація – наукова кваліфікаційна праця, що пройшла попередню експертизу і подана до захисту на здобуття наукового ступеня.
- Автореферат – стислий виклад кандидатської та докторської дисертації, який виконується після її фактичного завершення.
- Стаття – публікація, що містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне питання, в якому поєднуються аналіз, структурування, формулювання та висловлення думок.

## **Структура наукового тексту**

Структура наукового тексту - це важливий аспект, який допомагає читачеві легше розібратися в інформації та зрозуміти послідовність думок автора.

Як правило структура наукового тексту представлена у вигляді наступних елементів: вступ, обґрунтування проблеми, методологія, результати,

обговорення та висновки. Елементи наукового тексту взаємопов'язані між собою таким чином, що створюють логічну та послідовну структуру для передачі інформації. Кожен елемент наукового тексту слідує за попереднім та передує наступному з логічною послідовністю. Вступ визначає тему та актуальність, обґрунтування проблеми підготовлює для методології, результати виокремлюються в обговоренні, а висновки підсумовують всю інформацію. Вступ встановлює контекст дослідження та формулює головну проблему. Обґрунтування Узагальнення може бути присутнім як у висновках, так і в інших частинах тексту, де автори формулюють узагальнені твердження та закономірності на основі результатів дослідження. проблеми деталізує актуальність та важливість теми, що створює перехід до розділу методології. Обговорення результатів дослідження пов'язане з висновками, де автори роблять висновки на основі отриманих результатів та дискутують їх значення. Обговорення допомагає пояснити інтерпретацію даних, а висновки роблять головні висновки та відповідають на поставлені питання. У розділі методології автори пояснюють, як вони проводили дослідження. Це допомагає читачеві розуміти, як саме були отримані результати, і створює зв'язок між методами та отриманими даними. писок літератури пов'язаний з текстом через посилання на джерела, з яких була взята інформація. Це допомагає читачеві перевірити джерела та отримати більше інформації про тему.

Неправильно структурований науковий текст може змушувати читача витратити більше часу на розуміння послідовності інформації та відшукування потрібних деталей. Це може викликати втому та збільшити ймовірність того, що читач відмовиться від подальшого вивчення тексту. Хаотично розміщена інформація може призвести до того, що ключові результати дослідження не будуть відзначені, а важливі деталі можуть бути втрачені. Це може ускладнити сприйняття та оцінку дослідження науковою спільнотою. Якщо науковий текст не має чіткої структури, то його важко використовувати як джерело для подальших наукових досліджень. Невідомий читачам порядок думок та

результатів може призвести до того, що ці ідеї не будуть використані в інших наукових роботах.

**Варто пам'ятати**, що надмірне дроблення тексту утруднює його сприйняття, тому абзаци мають бути обґрунтованими і зводитися до викладу однієї думки. Текст має вирізнятися композиційністю.

Початок і кінець абзацив у науковому тексті – це найбільш інформативні місця; інші речення тільки розкривають, деталізують, обґрунтовують, конкретизують головну думку або є сполучними елементами. Під час викладу матеріалу необхідно уникати понять, які не можна тлумачити однозначно.

У тексті не має бути повторів, зокрема, це стосується висновків, написання яких передбачає новий рівень систематизації й узагальнення. Науковий текст позбавлений авторського «Я». Перевагу варто надавати безособовим формам викладу.

Процес складання наукового тексту вимагає дотримання певних принципів, що враховують його особливості:

- принцип змістової насиченості (науковий текст повинен містити нову професійно-орієнтовану інформацію, мати пізнавальну цінність, відповідне лексичне і граматичне наповнення);
- принцип професійної значущості (надання необхідної інформації з галузі професійної сфери діяльності);
- принцип наукової інформативності (виявлення смислової і змістової новизни наукового тексту, що розкривається в авторській концепції, оцінці певного явища чи факту);
- принцип новизни наукового тексту (наявність теоретичних положень, нових знань, обґрунтованих на основі фундаментальних або прикладних наукових досліджень і впроваджених у практику);
- принцип змістової завершеності (цілісність і повнота розкриття поставлених завдань);
- принцип проблемності (кодування проблемних запитань у назвах, змісті окремих параграфів і всього тексту);

- принцип доступності фахівцеві однієї чи кількох галузей (зрозумілість, легкість сприйняття інформації, відповідність повідомлення комунікативній сприйнятливості адресата);

- принцип інтертекстуальності (багатовимірний зв'язок наукового тексту з іншими, що полягає у відтворенні в цьому тексті елементів пратексту(-ів) через цитування, посилання, коментарі тощо)

- принцип логічної організації членованості тексту на окремі елементи, за допомогою яких простежується уніфікована структура тексту (розподіл частин наукового тексту на розділи, підрозділи, параграфи тощо).

#### *Питання для обговорення*

1. Які вимоги встановлюються до наукового тексту щодо його об'єктивності та точності?

2. Як важливо використання фахової термінології та термінів у науковому тексті?

3. Які етапи структури наукового тексту ви вважаєте найбільш важливими?

4. Які можливі наслідки помилок в структурі наукового тексту для сприйняття інформації?

5. Якими повинні бути основні розділи наукового тексту і як вони пов'язані між собою?

6. Які особливості структури наукового тексту можуть відрізнятися в залежності від наукової галузі?

7. Які вимоги до списку літератури та посилань в науковому тексті?

#### *Творче завдання*

Напишіть есе на одну із тем:

1. Наукова робота - це завжди таємниця. Вона вимагає систематичності, неперервної праці та суворої логіки

2. Науковий текст - це інструмент спілкування, але це також обов'язок вченого перед майбутніми поколіннями

## Тема 13. Наукова публікація

### Наукова публікація: поняття, функції, основні види

Наукова публікація є однією з найважливіших складових сучасного наукового дослідження та передачі наукової інформації. Наукова публікація - це друкований або електронний документ, який містить результати наукових досліджень та їх інтерпретацію. Вона є засобом передачі нових знань та інформації в науковому співтоваристві.

Основні функції наукової публікації:

1. Передача нових знань та інформації науковій спільноті. Вона дозволяє вченим ділитися своїми результатами та зробити їх доступними іншим дослідникам.

2. Представлення наукових результатів, методології і методів їх одержання

3. Зберігання інформації. Наукові публікації стають частиною наукового архіву та історії розвитку науки.

4. Представлення або надання наукових результатів, методологією і методом її одержання.

5. Засіб спілкування дослідників з певної проблеми.

6. презентація пріоритету дослідника або його дослідження у науковому співтоваристві.

Основні види наукових публікацій:

1. Наукові статті, які зазвичай містять опис результатів конкретного дослідження та їх аналіз. Наукові статті є одним з найрозповсюдженіших і важливих видів наукових публікацій. Вони відображають основні результати досліджень та сприяють обміну науковою інформацією в науковому співтоваристві. Наукові статті дуже важливі для розвитку науки, оскільки вони дозволяють дослідникам ділитися своїми відкриттями, зміцнюють науковий діалог та сприяють поширенню знань в науковому співтоваристві.

Кожна наукова стаття починається з заголовка, який має чітко відображати основну тему та зміст дослідження. Далі слідує перелік авторів, які відповідають за виконання дослідження, та абстракт, який надає короткий огляд статті для читачів. Далі йде вступ., який визначає проблему дослідження та встановлює його актуальність. Автори роблять літературний огляд попередніх досліджень та визначають мету дослідження. Важливо, щоб вступ вказував на наукову значущість обраної теми. За вступом, як правило, йде методологія, яка включає докладний опис експериментів, опитувань або статистичних методів, використаних для збору та обробки даних. Результати представлені у структурованій формі, зазвичай у вигляді таблиць, графіків та числових даних. Ця частина статті містить конкретні відомості про те, що було виявлено під час дослідження. Обговорення включає аналіз отриманих результатів, їхню інтерпретацію та порівняння з попередніми дослідженнями. Автори висловлюють свої власні думки та гіпотези та розглядають можливі наслідки своїх результатів. Висновки стисло узагальнюють головні результати статті та вказують на їхню важливість та можливі наслідки для науки або практики. Список посилань містить посилання на попередні дослідження та джерела інформації, які були використані для підтримки аргументів та висновків.

2. Монографії - це вид наукових публікацій, які присвячені вивченню конкретної теми або питання у великій глибині. Вони зазвичай є довшими та більш докладними, ніж наукові статті, і представляє собою детальну та комплексну дослідницьку роботу, що зосереджена на конкретній науковій темі або питанні. Вона вимагає високого рівня обґрунтування, аналізу та документації та часто включає в себе багато даних, аналітичних матеріалів, теоретичних роздумів та результатів досліджень.

Монографія зазвичай орієнтована на подання обґрунтованої та докладної інформації на певну наукову тему або питання. Вона може бути спрямована на дослідження відповідної наукової проблеми, представлення нових теоретичних концепцій або висновків, розгляд історичних аспектів теми,



аналіз емпіричних даних або навіть на створення нових технологій та методологій.

Монографії можуть бути спеціалізованими та призначеними для обмеженої аудиторії відповідної галузі або мати більший загальний інтерес. Вони є важливим інструментом для висвітлення та поглиблення знань в науці та сприяють подальшому розвитку наукових досліджень.

3. Дисертації, які є важливими науковими роботами, які складаються зі значного обсягу дослідження та представляють результати довгострокових досліджень. Дисертація - це об'ємний, глибокий та систематичний науковий документ, що представляє собою обґрунтоване дослідження певної наукової теми або питання. Цей вид наукової публікації зазвичай виконується студентами або вченими на шляху до отримання вищого наукового ступеня ( кандидата наук, доктора наук) та є однією з важливих складових процесу наукової підготовки.

Дисертація має загальну структуру, включаючи вступ, обґрунтування актуальності теми, формулювання мети та завдань дослідження. Її основна частина включає літературний огляд, методологію дослідження, результати дослідження, аналіз і висновки. Літературний огляд дозволяє авторові визначити наявність та обсяг попередніх досліджень на цю тему, а також виявити прогалини та актуальні завдання. Методологія розділ засвідчує методи та підходи, використані в дослідженні, і надає можливість іншим науковцям повторити дослідження для підтвердження результатів. Розділ результатів включає в себе отримані дані, їхню інтерпретацію та представлення у формі таблиць, графіків чи інших ілюстрацій. Висновки дисертації узагальнюють отримані результати та вказують на їхню важливість для науки та практики.

Дисертація має обов'язковий список посилань на літературні джерела, які використовувалися автором під час підготовки роботи. Цей список служить доказом обґрунтованості та наукової підтримки викладених тез і результатів.

Захист дисертації перед науковою радою або комісією є необхідним етапом, після якого вона може бути прийнята та визнана науковою спільнотою як важливий внесок у відповідну наукову галузь. Дисертація - це не тільки спосіб отримання наукового ступеня, але й важливий інструмент для розвитку науки та внеску в загальне наукове знання.

4. Збірники наукових статей, які є значущими видами наукових публікацій, які об'єднують та представляють різні дослідження та публікації в певній науковій галузі чи тематичному контексті. Вони є важливим інструментом обміну знаннями та інформацією в наукових спільнотах та дозволяють науковцям та дослідникам поділитися своїми результатами та відкриттями.

Збірники наукових статей об'єднують в собі різні дослідження та публікації, які можуть варіюватися за темою, методологією, авторами та перспективами. Вони дозволяють науковцям та дослідникам взаємодіяти та вивчати різні підходи до тієї ж проблеми чи теми. Збірники наукових статей сприяють розповсюдженню наукової інформації та знань. Вони надають можливість авторам публікувати свої результати та дослідження, а читачам - знайти цінні матеріали для своїх власних робіт та досліджень. Збірники наукових статей допомагають збирати та агрегувати різноманітну інформацію та дослідження в одному джерелі. Це полегшує доступ до наукових матеріалів та дозволяє вченим та дослідникам ознайомлюватися з великою кількістю знань безпосередньо в одному виданні. Збірники наукових статей допомагають популяризувати наукову роботу та розвиток конкретної наукової галузі. Вони створюють можливість для науковців поділитися своїми відкриттями та внеском у відповідну сферу знань.

## Особливості наукових публікацій

<i>Особливість</i>	<i>Опис</i>
Об'єктивність	Публікації повинні бути об'єктивними та неупередженими.
Наукова мова	Використання спеціалізованої та технічної мови, характерної для конкретної наукової галузі.
Структурованість	Чітка структура, включаючи вступ, обґрунтування, методологію, результати, обговорення та висновки.
Посилання на джерела	Включення посилань на попередні дослідження та джерела інформації.
Оригінальність і новизна	Містить оригінальні результати та нові внески в науку.
Перевірка та рецензування	Піддаються процедурі рецензування для підтвердження якості та достовірності.
Академічний стиль	Використання формального та академічного стилю письма.
Публікаційні стандарти	Дотримання стандартів та вимог конкретної наукової галузі.

### *Питання до обговорення*

1. Яка роль наукових публікацій у сучасному науковому світі? Як вони сприяють розвитку науки?
2. Які основні критерії визначають якість наукових публікацій?
3. Які вимоги та стандарти існують для наукових публікацій у галузі міжнародних відносин?
4. Як вибирати правильне наукове видання для публікації своєї роботи?

5. Як можна вплинути на розповсюдження своїх наукових публікацій і зробити їх більш видимими?

6. Які виклики та можливості принесла цифрова революція у публікуванні наукових матеріалів?

7. Як можна підтримувати різноманіття та інклюзивність у наукових публікаціях?

8. Які способи оцінки впливу та цитування наукових публікацій існують та наскільки вони важливі для науковців?

#### *Творче завдання*

1. Виберіть наукову статтю або монографію з міжнародних відносин та проведіть докладний аналіз її структури, методології, висновків та значущості. Після цього напишіть короткий огляд цієї публікації.

2. Виберіть дві або більше наукові статті на одну тему та проведіть порівняльний аналіз їхніх методологій, результатів та висновків. Виділіть спільні та відмінні риси.

#### *Есе*

Напишіть есе відповідно до одного з висловів:

«Наука без публікацій — це абстракція. Наукове відкриття не може бути справжнім, поки воно не поділиться зі світом»

«Наукові публікації — це свідчення про нашу здатність розуміти та змінювати світ»

«Публікації створюють місткий шлях між вченими та іншими людьми»

«Наукові публікації — це наша найважливіша спадщина для наступних поколінь»

### **Тема 14. Наукометричні бази даних і пошукові системи**

#### **Наукометричні бази даних**

Наукометричні бази даних є важливою складовою сучасної наукової спільноти, яка сприяє розвитку та оцінці наукових досліджень та публікацій. Ці інструменти допомагають вченим, науковим журналістам, адміністраторам

і фінансовим органам легше розуміти і оцінювати вплив наукової роботи, визначати тренди та виявляти ключових акторів у науковому світі.

Наукометричні бази даних представляють собою великі електронні сховища наукометричних даних, які включають в себе інформацію про наукові статті, цитування, імпаکت-фактори наукових журналів, авторські профілі, ключові слова та інші метадані. Одні з найвідоміших наукометричних баз даних включають Web of Science, Scopus, Google Scholar, CrossRef, PubMed та інші. Вони забезпечують широкий доступ до інформації про наукову літературу та взаємозв'язки між науковими дослідженнями.

Роль наукометричних баз даних у науковій діяльності важко переоцінити. Вони допомагають вченим відстежувати індекс цитування своїх робіт, що вказує на вплив їхньої наукової діяльності. Індекс цитування також може бути важливим критерієм при прийнятті рішень про надання грантів та наукових стипендій. За допомогою наукометричних баз даних вчені можуть відстежувати динаміку свого індексу цитування та порівнювати його з іншими дослідниками.

Наукометричні бази даних також допомагають встановлювати зв'язки між науковими роботами та темами досліджень. Це корисно для виявлення наукових трендів та тем, які набувають популярності, або для пошуку колег, які працюють у схожих галузях. Наукометричні бази даних також можуть допомогти в знаходженні потенційних рецензентів для наукових журналів та конференцій.

Крім того, наукометричні бази даних сприяють покращенню якості наукових журналів та видавництв. Вони допомагають оцінювати імпаکت-фактори журналів, що впливає на рішення про публікацію в них наукових статей. За допомогою цих імпакт-факторів наукові журнали можуть залучати авторів та рецензентів і впливати на академічну репутацію.

Проте, наукометричні бази даних також мають свої обмеження та критику. Деякі вчені вважають, що вони занадто сильно акцентують увагу на кількості цитувань, ігноруючи якість наукових робіт. Крім того, вони можуть

призвести до "гри у цитування", коли дослідники активно цитують один одного, не завжди з метою підвищення наукової якості.

Отже, наукометричні бази даних є важливим інструментом у науковій діяльності, який допомагає вченим, видавництвам та адміністрації університетів краще розуміти та оцінювати науковий внесок. Проте їх використання вимагає обережності та критичного підходу, оскільки не всі аспекти наукової діяльності можуть бути виміряні за допомогою цитувань та імпаکت-факторів.

#### Топ наукометричних баз

1. Scopus - це багатодисциплінарна база даних для анотацій і цитат, яка охоплює велике сховище наукових публікацій. Вона включає в себе обширну колекцію наукових журналів, конференційних матеріалів, патентів і книг, що робить її цінним ресурсом для дослідників у різних галузях. Scopus відома своєю широкою покриттям, індексує мільйони статей з безлічі джерел і надаючи повний огляд глобального академічного світу. Scopus охоплює широкий спектр академічних матеріалів, включаючи наукові статті, огляди, конференційні доповіді та багато інших видів наукових публікацій. Її величезний контент охоплює такі галузі, як наука, технології, медицина, соціальні науки, мистецтво та гуманітарні науки, що робить її цінним ресурсом для дослідників з різних галузей.

Аналізуючи дані Scopus, дослідники можуть визначити нові тренди, популярні теми та впливові журнали у своїх галузях, що допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо напрямків своїх досліджень. Журнали, які індексуються в Scopus, проходять ретельний відбір для забезпечення якості і надійності. Цей процес контролю якості сприяє збереженню довіри до бази даних.

Scopus є ключовим ресурсом у науковому світі, надаючи дослідникам і установам доступ до обширного сховища наукового знання, сприяючи оцінці досліджень та допомагаючи виявляти нові наукові можливості. Її широкий охоплення та комплексні можливості роблять її незамінним інструментом для

вчених, які прагнуть розвивати свою академічну діяльність та сприяти глобальному накопиченню знань.

2. Web of Science - це міждисциплінарна наукова база даних, яка включає в себе наукові журнали, конференційні матеріали, книги, патенти та інші джерела наукової інформації. Вона дозволяє дослідникам знаходити та аналізувати наукові публікації з різних галузей знань, що робить її незамінною для академічної спільноти. Ця база даних, створена компанією Clarivate Analytics, надає доступ до широкого спектру наукових публікацій та даних про цитування.

Web of Science включає в себе велику кількість академічних матеріалів, таких як статті, огляди, конференційні доповіді та багато інших видів наукових публікацій. Ця база даних охоплює різні галузі науки, включаючи природні науки, соціальні науки, медицину, інженерію та гуманітарні науки. Дослідники можуть створювати сповіщення для відстеження нових публікацій та важливих подій у своїх наукових областях. Також існує можливість обговорення наукових питань та результатів.

Web of Science є важливим ресурсом в науковому світі, який допомагає дослідникам знаходити і аналізувати наукові публікації, визначати вплив своєї роботи та співпрацювати з колегами. Вона також допомагає установам та фінансовим органам в оцінці наукових досліджень та виявленні нових наукових можливостей.

3. Google Scholar - це важливий інструмент для науковців і дослідників, розроблений корпорацією Google. Ця безкоштовна служба дозволяє шукати наукові статті, книги, конференційні матеріали та інші видання в інтернеті. Вона спрощує доступ до академічних ресурсів та допомагає вченим знаходити необхідну інформацію для своїх досліджень.

Google Scholar є важливим ресурсом для наукової спільноти, допомагаючи дослідникам знаходити та доступати до необхідних наукових джерел, а також відстежувати вплив своєї роботи на глобальному рівні.

4. Index Copernicus (Індекс Коперніка) - це науковий індекс і база даних, які призначені для оцінки якості наукових журналів та документів, а також підтримки наукової комунікації та досліджень. Цей інструмент був розроблений компанією Index Copernicus International і надає науковцям та вченим інформацію про наукові публікації та видання.

Це міжнародний наукометричний реєстр, що функціонує з 1999 року. Він також відкриває можливості для реферування та індексування матеріалів. Вимоги до публікацій для розміщення в цій базі менш жорсткі, ніж у Скопусі або WoS. Дуже часто опублікувати статті у журналах цієї групи можуть навіть студенти старших курсів. За своїми вимогами статті знаходяться приблизно на рівні із профільними журналами категорії “Б” в Україні.

### **Пошукові системи**

Пошукові системи є невід'ємною частиною нашого сучасного інтернет-світу, який переповнений інформацією та даними. Ці технологічні механізми стали надійними провідниками в безмежних просторах інтернету, допомагаючи користувачам знаходити різноманітну інформацію та ресурси за допомогою запитів.

Пошукові системи - це комп'ютерні програми та алгоритми, які призначені для знаходження інформації в мережі Інтернет та інших джерелах. Вони сканують мільйони веб-сторінок, індексують їх та створюють бази даних, які дозволяють швидко та ефективно відповідати на запити користувачів. Пошукові системи допомагають організувати безлад інформації в легко зрозумілий та доступний спосіб. Пошукові системи сканують веб-сторінки та інші ресурси, створюючи індекс, який містить інформацію про зміст і структуру кожного документа. Це дозволяє швидко знаходити відповідні документи під час пошуку. Після індексації пошукові системи використовують різні алгоритми та критерії для ранжування результатів пошуку. Вони враховують різні чинники, такі як релевантність та авторитет, для визначення порядку, у якому результати виводяться користувачу.



Пошукові системи відіграють вирішальну роль у нашому сучасному світі, допомагаючи нам орієнтуватися в безмежжі інформації та знаходити необхідну інформацію. Вони стали надійними помічниками у пошуку знань та ресурсів, роблячи інформацію доступною для всіх, хто бажає досліджувати та навчатися.

Топ- 10 пошукових систем:

1. Google
2. YouTube
3. Facebook
4. Baidu & Sogou
5. амазонка
6. LinkedIn
7. Twitter
8. Яндекс
9. Бінг
10. Пошукові поля на веб-сайтах

#### *Питання для обговорення*

1. Які переваги та недоліки наукометричних баз даних, таких як Scopus та Web of Science, в порівнянні з пошуковими системами, наприклад, Google Scholar?

2. Як впливає використання наукометричних баз даних на розвиток наукового дослідження та оцінку наукової продуктивності?

3. Які стратегії можуть допомогти дослідникам підвищити видимість своєї роботи в наукометричних базах даних та пошукових системах?

4. Як важливо зберігання та доступність наукових даних для розвитку сучасної науки, і як це пов'язано з роботою наукометричних баз даних та пошукових систем?

5. Які можливості і виклики виникають у зв'язку з розширенням відкритого доступу до наукової інформації та впливом цього на пошукові системи та наукометричні бази даних?

6. Які вимоги до якості та достовірності наукометричних баз даних та пошукових систем важливі для наукової спільноти і розвитку наукових досліджень?

*Творче завдання*

1. Спробуйте створити власний наукометричний профіль на платформі, яка дозволяє відстежувати цитування та індекси цитувань, такі як Researcher ID або ORCID.

2. Виберіть тему дослідження, яка вас цікавить, і використовуйте пошукові системи та наукометричні бази даних для знаходження актуальних статей та публікацій з цієї галузі.

3. Виберіть публікацію або автора, які вас цікавлять, і використовуйте наукометричні бази даних для визначення їхнього індексу цитувань та впливу на науку.

## Список літератури

1. Алексієвець М. М., Алексієвець Л. М., Терещук Г. В. Науково-дослідницька діяльність студентів : актуальність та організація. Тернопіль : Вектор, 2012. 362 с.
2. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень. К., 2002.
3. Богдан С. К. Науковий текст і його назва. – Луцьк, 1997. – 15 с.
- Гнізділова О. Ідентифікація феномену «Науково-педагогічна школа» [Текст] / О. Гнізділова // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полтав. нац.пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2014. – Вип. 60. – С. 76–84.
4. Борисенко В. Д. Організація наукових досліджень в Україні : навч. посіб. Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв : МНУ, 2016. 258 с
5. Брижко В.М., Фурашев В.М. Інформаційне право та інформаційне законодавство: наукове видання / НДШІ НАПрН України. Київ: Видавничий дім “АртЕК”, 2020. 288 с.
6. Важинський С. Е., Щербак Т. І.Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 260 с.
7. Гайдучок В. М., Затхей Б. І.,Лінник М. К. Теорія і практика наукових досліджень. Навч. посібник. Львів. Афіша, 2006.
8. Гончаренко С. І. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. І. Гончаренко. – К. : АПН України, 1995. – 45 с.
9. Грищенко У. М., Грищенко О. А., Борисенко В. А. Основи наукових досліджень: Навч. пос. – К., 2001. – 346 с. Гуменна О. А. Основи наукових досліджень. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. – 99 с.
10. Гуменюк І. Л. Алгоритм наукового дослідження / І. Л. Гуменюк, С. М. Коваленко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – 46 с.

11. Гуревичов М. Державне регулювання науки / М. Гуревичов // Економіка України. – 2001. – № 10. – С. 73–79. Діденко А. Н. Сучасне діловодство : навч. посіб. / А. Н. Віденко. – К. : Либідь, 2001. – 384 с.
12. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методи правового дослідження. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2017. Т. 2: Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. С. 456-459.
13. Добров Г. М. Наука о науке / отв. ред. Н. В. Новиков. – 3-е изд., доп. И перераб. – К. : Наук. думка, 1998. – 304 с. Дубров Ю. Наука як система, що самоорганізується / Ю. Дубров // Вісник НАНУ – 2000. – № 2. – С. 16–22.
14. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. К. : Центр навч. літ-ри, 2004.
15. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник: 3-є вид. перероб. і допов. К. : ВД «Професіонал», 2005. 8. Кравець Н.П. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 78 с.
16. Колесников О. В. Основи наукових досліджень . 2- ге вид . випр. та доп . Навч. посіб.– К .: Центр учбо-вої літератури , 2011. – 144 с.
17. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень. Навчальний посібник К. : Кондор, 2003.
18. Кущевський М. О. Історія науки і техніки: навчальний посібник. Хмельницький: ХНУ, 2015. 467 с.
19. Ліпич Л. Г., Громко Л. С. Методологія та організація наукових досліджень в галузі : методичні вказівки для практичної роботи. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2019. 45 с.
20. Методика наукових досліджень. Навчальний контент. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 78 с.
21. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

22. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. / О. Л. Туриніна. Київ : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. 206 с.
23. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник /О.І. Гуторов; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва Х.: ХНАУ, 2017. 272 с.
24. Назаровець С., Борисова Т. Відкритий доступ до наукових цитувань. Практичний посібник: [препринт]. К.: ДНТБ України, 2019.
25. Основи наукових досліджень : навч . посіб. / за заг. ред . Т. В. Гончарук . — Тернопіль , 2014. — 272 с .
26. Основи науково-психологічних досліджень : навч.-метод. посіб. / Автори : З. М. Адамська, І. П. Андрійчук, О. М. Воронкевич, Г. К. Радчук, С. В. Чопик, М. М. Шпак / ред. Г. К. Радчук. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 214 с.
27. Пушкарь А. И., Л. В. Потрашкова Основы научных исследований и организация научноисследовательской деятельности: учеб. Пособие / А. И. Пушкарь, Л. В. Потрашкова. – 306 с.
28. Рейкін В. С. Основи наукових досліджень : конспект лекцій. Луцьк : Вид-во ПП Іванюк В. П., 2020. 111 с.
29. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології. Київ : Ніка-Центр, 2003. 204 с.
30. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки: підручник. Вид. 3-ге, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
31. Стаченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник. К. : Знання, 2005.
32. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ : Знання, 2007. 317 с.
33. Стояцька Г. М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Дніпро : Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 142 с.
34. Тоцька О. Л. Основи наукових досліджень : збірник тестів. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 68 с.

35. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. / О. Л. Туриніна. Київ : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. 206 с.
36. Тушева В. В. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник/ В. В. Тушева, УМО НАПН України. — Харків: «Федорко», 2014. — 408 с.
37. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. 5-те вид. стер. К. : Знання, 2006.